

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΜΠΥΛΗΣ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΠΑΥΛΟΥΡΟΥ ΝΑΤΑΛΙΑ

Επιβλέπουσα: Κωτσάκη Αμαλία

2019

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΧΑΝΙΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΜΠΥΛΗΣ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

GENEALOGY OF CURVE IN PUBLIC SQUARES OF THE WEST

ΠΑΥΛΟΥΡΟΥ ΝΑΤΑΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΚΩΤΣΑΚΗ ΑΜΑΛΙΑ

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, Αμαλία Κωτσάκη,
για την υποστήριξη και την καθοδήγηση της καθ' όλη τη διάρκεια
εκπόνησης της παρούσας ερευνητική εργασίας

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	σελ.1
Μέθοδος.....	σελ.3
α. Μέθοδος συλλογής στοιχείων	σελ.3
β. Ερμηνευτική μέθοδος	σελ.4
Ευρήματα.....	σελ.8
Πλατείες μεσαιωνικής εποχής	σελ.9
Πλατείες μπαρόκ εποχής	σελ.14
Πλατείες 18 ^{ου} αιώνα	σελ.30
Πλατείες 19 ^{ου} αιώνα	σελ.33
Νεοκλασικές πλατείες 19 ^{ου} αιώνα	σελ.44
Πλατείες 20 ^{ου} αιώνα	σελ.51
Πλατείες 21 ^{ου} αιώνα	σελ.71
Ερμηνεία.....	σελ.78
Βιβλιογραφία.....	σελ.83
Πηγές εικόνων.....	σελ. 87

Εισαγωγή

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η χρήση της καμπύλης για τη δημιουργία αστικών πλατειών, στο δυτικό κόσμο. Η περίοδος μελέτης εκτείνεται από το Μεσαίωνα έως σήμερα.

Αντικείμενο εργασίας

Αντικείμενο της εργασίας, αποτελούν οι πλατείες καμπύλου σχήματος, κυρίως του ευρωπαϊκού χώρου και λιγότερο του αμερικανικού. Πιο συγκεκριμένα μελετώνται:

- Εφτά πλατείες στην Ιταλία

Piazza del Campo - 14^{ος} αιώνας,

Piazza Navona και Πλατεία Αγίου Πέτρου - 17^{ος} αιώνας

Piazza del Popolo και Piazza Anfiteatro - 19^{ος} αιώνας

Piazzale delle Nazioni Unite - 20^{ος} αιώνας

Piazza della Libertà - 21^{ος} αιώνας

- Δύο πλατείες στην Γαλλία

Place des Victoires και Place de la liberation - 17^{ος} αιώνας

- Δύο πλατείες στην Ισπανία

Plaza Redonda - 19^{ος} αιώνας

Plaza de Espagna - 20^{ος} αιώνας

- Μία πλατεία στην Αγγλία

The Circus - 18^{ος} αιώνας

- Μία πλατεία στο Βέλγιο

Place des Barricades - 19^{ος} αιώνας

- Μία πλατεία στην Ελλάδα

Πλατεία Αριστοτέλους - 20^{ος} αιώνας

- Μία πλατεία στο Ισραήλ

Dizengoff - 20^{ος} αιώνας

- Τρεις πλατείες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Monument Circle - 19^{ος} αιώνας

Piazza d'Italia - 20^{ος} αιώνας

The circle - 21^{ος} αιώνας

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Όσον αφορά τις πλατείες των πόλεων έχουν συγγραφεί πολλές μελέτες, καθώς και επιστημονικές δημοσιεύσεις. Πιο συγκεκριμένα τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν επικεντρώνονται κυρίως στις πλατείες της Ιταλίας κατά την περίοδο της Αναγέννησης και του Μπαρόκ. Ωστόσο δεν υπάρχει συγκεκριμένη βιβλιογραφία που να αφορά τις πλατείες καμπύλης μορφής και ιδιαίτερα τις πιο σύγχρονες.

Τα σημαντικότερα βιβλία αναφοράς που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία είναι:

- Webb Michael, *The city square*, εκδόσεις Thames and Hudson, Λονδίνο, 1990
- Moughtin Cliff, *Urban design: Street and Square*, εκδόσεις Architectural press, 3^η έκδοση, Οξφόρδη, 2003

Μέθοδος

α. Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού πραγματοποιήθηκε από:

- Βιβλιογραφική έρευνα
- Διαδικτυακή έρευνα

β. Ερμηνευτική μέθοδος

Υπόθεση εργασίας

Στο πέρασμα των αιώνων, σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα Webb Michael¹, στην Ευρώπη και την Αμερική η πλατεία αποτέλεσε έναν πόλο έλξης για το εμπόριο και την διεξαγωγή εορταστικών εκδηλώσεων. Το Ρωμαϊκό forum που ιδρύθηκε από αγρότες σαν κέντρο εμπορίου έγινε το σύμβολο και το κέντρο της μεγάλης πόλης. Η πλατεία είναι ένας μικρόκοσμος της αστικής ζωής που προσφέρει ξεκούραση, έχει αγορές και σε αυτήν διεξάγονται δημόσιες τελετές ενώ παράλληλα αποτελεί ένα χώρο συνάντησης και κοινωνικοποίησης. Έχουν σχηματιστεί από λαϊκές ανάγκες και ηγεμονικές επιθυμίες, από τη μορφολογία του εδάφους αλλά και σαν αποτέλεσμα αρχιτεκτονικής «μόδας»².

Σύμφωνα με τον Δανό πολεοδόμο Gehl Jan³, η πλατεία ως ένας δημόσιος προσβάσιμος ανοιχτός χώρος, χαρακτηρίζεται ως «η ζωή μεταξύ των κτηρίων»⁴ ενώ για τον κοινωνιολόγο Oldenburg Ray⁵ είναι «τρίτοι χώροι που φιλοξενούν τις συνηθισμένες, φιλικές και ευχάριστα αναμενόμενες συναθροίσεις ατόμων πέρα από τα όρια του σπιτιού και της δουλειάς»⁶.

¹ Webb Michael: Άγγλος αρχιτέκτονας, ιδρυτικό μέλος του Archigram Group, καθηγητής αρχιτεκτονικής, δίδαξε στα Virginia Tech, Rhode Island School of Design, NJIT, Columbia University, Barnard College, Cooper Union, University at Buffalo, Pratt Institute και Princeton University.

² Webb, Michael, *The city square*, εκδόσεις Thames and Hudson, Λονδίνο, 1990, σελ.9

³ Gehl Jan: Δανός πολεοδόμος αρχιτέκτονας, καθηγητής αστικού σχεδιασμού, δίδαξε στο Royal Danish Academy of Fine Arts (KADK).

⁴ Francis, Mark, *Urban open space: designing for user needs*, εκδόσεις Island Press, Ουάσινγκτον, 2003, σελ.4

⁵ Oldenburg Ray: Αμερικανός κοινωνιολόγος, ομότιμος καθηγητής στη σχολή Κοινωνιολογίας και Ανθρωπολογίας στο University of West Florida.

⁶ Francis, Mark, ο.π.

Ο Moughtin Cliff⁷ αναφέρει πως μία πλατεία είναι μία περιοχή καδραρισμένη από κτήρια αλλά ταυτόχρονα και μία περιοχή σχεδιασμένη να εκθέτει τα κτήρια της σαν το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της. Σύμφωνα με τον συγγραφέα υπάρχουν δύο κύριες μέθοδοι κατηγοριοποίησης των πλατειών, από τη λειτουργία και από τη μορφή. Δύο από τις πιο ισχυρές θεωρίες για τη μορφή μιας πλατείας είναι αυτές των αρχιτεκτόνων Zucker Paul⁸ και Sitte Camillo⁹. Ο πρώτος διακρίνει πέντε αρχετυπικές μορφές:

- την κλειστή πλατεία όπου ο χώρος είναι εσωστρεφής και αυτόνομος
- την κυριαρχούμενη πλατεία όπου ο χώρος κατευθύνεται προς το κύριο κτήριο
- την πυρηνική πλατεία στην οποία ο χώρος σχηματίζεται γύρω από ένα κέντρο
- τις ομαδοποιημένες πλατείες στην οποία χωρικές μονάδες συνδυάζονται για να σχηματίσουν μεγαλύτερες συνθέσεις και
- τις άμορφες πλατείες όπου ο χώρος δεν έχει όρια¹⁰

Αντίθετα ο Sitte διακρίνει δύο τύπους πλατείας:

- τη βαθύμορφη ή στενομέτωπη πλατεία, στην οποία το δεσπόζον κτήριο τοποθετείται στην μία στενή πλευρά της και

⁷ Moughtin Cliff: Άγγλος αρχιτέκτονας και ζωγράφος, ομότιμος καθηγητής σχεδιασμού, δίδαξε στα Queen's University Belfast και Nottingham University.

⁸ Zucker Paul (1888-1971): Γερμανός αρχιτέκτονας και ιστορικός τέχνης, δίδαξε στα State College for Fine Art στο Βερολίνο, New School of Social Research και στη σχολή Καλών Τεχνών του Cooper Union

⁹ Sitte Camillo (1843-1903): Αυστριακός Αρχιτέκτονας και ιστορικός τέχνης, διευθυντής της Πολυτεχνικής Σχολής της Βιέννης.

¹⁰ Moughtin, Cliff, *Urban design: Street and Square*, εκδόσεις Architectural press, 3^η έκδοση, Οξφόρδη, 2003, σελ.99

-την πλατυμέτωπη πλατεία, στην οποία το δεσπόζον κτήριο τοποθετείται σε μία από τις μακριές πλευρές της¹¹

Σύμφωνα με τον Sitte «εάν η πλατεία είναι βαθιά ή πλατιά συνήθως γίνεται εμφανής όταν ο παρατηρητής στέκεται απέναντι από το κύριο κτήριο που δεσπόζει σε ολόκληρο το σχέδιο». Για τον ίδιο τόσο οι πυρηνικές όσο και οι άμορφες πλατείες ήταν εκτός του ορισμού του, ενώ οι ομαδοποιημένες δεν αποτελούσαν μία γενική μορφή αλλά έναν τρόπο συσχέτισης των πλατειών μεταξύ τους¹².

Συγκρότηση εργασίας

Η παρούσα εργασία συγκροτείται με βάση τις χρονολογικές περιόδους κατά τις οποίες εμφανίζεται η χρήση της καμπύλης μορφής στις πλατείες. Πιο συγκεκριμένα αυτές είναι:

- Μεσαίωνας
- Μπαρόκ εποχή
- 18^{ος} αιώνας
- 19^{ος} αιώνας
- 20^{ος} αιώνας
- 21^{ος} αιώνας

¹¹ Sitte, Camillo, *Η πολεοδομία σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές της αρχές*, εκδόσεις ΕΜΠ, 4^η έκδοση

¹² Moughtin, Cliff, ο.π. σελ.99

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που επιχειρείται να απαντηθούν είναι τα εξής:

- Απαντάται η καμπύλη αυθύπαρκτη ή είναι αποτέλεσμα υλοποίησης προηγούμενων χαράξεων;
- Ποια είναι η σχέση μορφής και χρήσης στις καμπύλες πλατείες;
- Ποιος ο κυρίαρχος χαρακτήρας των καμπύλων πλατειών;
- Πώς έχουν ενταχθεί στη σύγχρονη καθημερινότητα η υπό μελέτη πλατείες;

E
Y
P
H
M
A
T
A

Πλατείες μεσαιωνικής εποχής

Piazza del Campo-ITALIA

Στις Μεσαιωνικές πόλεις, οι δρόμοι και οι πλατείες διαμορφώθηκαν με βάση την κίνηση και την παραμονή των ανθρώπων στον υπαίθριο χώρο. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας πλατείας είναι η Piazza del Campo στη Σιένα της Ιταλίας¹³.

Εικ. 1 Piazza del Campo

Στην **Piazza del Campo**, όπου βρισκόταν και η έδρα της κοσμικής εξουσίας, είναι η πρώτη φορά που εμφανίζεται η χρήση της καμπύλης σε πλατεία. Η πλατεία είναι ημικυκλικής μορφής με έντεκα ανηφορικές εισόδους στο κοίλο τμήμα της. Βρίσκεται ανάμεσα στους τρεις λόφους, Castellare, San Martino και Camollia, πάνω στους οποίους είναι χτισμένη η πόλη¹⁴. Μέχρι το 1270 ο ανοικτός χώρος στον οποίο δημιουργήθηκε η πλατεία χρησιμοποιείτο σαν αγορά, αλλά και ως τόπος διεξαγωγής γιορτών¹⁵.

Εικ. 2 Palazzo Pubblico

Μετά την πτώση του Συμβούλιου των εικοσιπτεσσάρων που κυβερνούσε τη Σιένα μέχρι το 1270, το Συμβούλιο των εννέα (1287-1355) ξεκίνησε την κατασκευή του Palazzo Pubblico (Παλάτι-Κυβερνείο) σε ένα σημείο της πόλης, με πυρήνα το Τελωνείο και το Νομισματοκοπείο, στην Piazza del Campo. Το κτήριο προοριζόταν για χώρος κατοικίας του δημάρχου, καθώς και για τη στέγαση των γραφείων του δικαστικού σώματος. Στα τέλη του 13^{ου} αιώνα αγοράστηκαν

¹³ Ghel, Jan, *Η ζωή ανάμεσα στα κτίρια*, μετάφραση Γ.Κατσαβουνίδου Π.Ταράνη, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2013, σελ. 49

¹⁴ Άγνωστου συγγραφέα, *Siena, city of art*, εκδόσεις Plurigraf, Σιένα, 1998, σελ.4

¹⁵ <https://www.comune.siena.it/Il-Turista/Diversamente-Abili/Turismo-dei-suoni/Itinerari/Piazza-del-Campo>

τα ιδιωτικά κτήρια της πλατείας ενώ στις αρχές του 14^{ου} αιώνα ξεκίνησαν να ανακαινίζονται τα ήδη υπάρχοντα¹⁶.

Η φυσική κλίση του εδάφους δίνει στο Palazzo Pubblico το κυρίαρχο του χαρακτήρα¹⁷, ενώ το πλακόστρωτο της, που φτιάχτηκε το 1347, διαχωρίζεται μέσω δέκα γκρι λωρίδων από τραβερτίνη σε εννέα τμήματα¹⁸. Αυτά συμβολίζουν το Συμβούλιο των εννέα που κυβερνούσε τότε την Μεσαιωνική πόλη, καθώς και το μανδύα της Μαντόνα (Παναγία)¹⁹. Η σταδιακή κλίση της πλατείας προς το κέντρο σαν ένα αμφιθέατρο που περιβάλλεται από μεσαιωνικά palazzi ίδιου ύψους, σε συνδυασμό με την διαμόρφωση του δαπέδου και το ημικυκλικό της σχήμα που καθορίζεται από τα κτήρια, προσδίδουν στην πλατεία την όψη μιας ανοιχτής αχιβάδας²⁰. Τα κτήρια που περιβάλλουν την πλατεία κατασκευάστηκαν σύμφωνα με έναν κανόνα ο οποίος

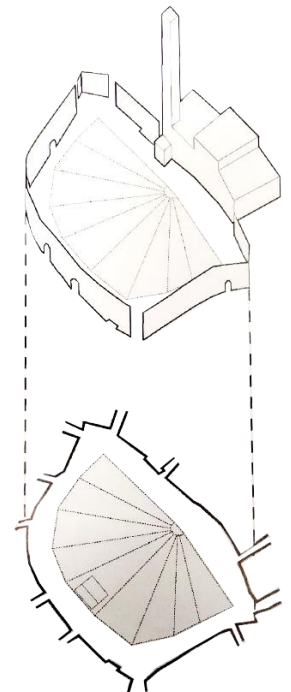
¹⁶ <http://homouniversalisgr.blogspot.com/>

¹⁷ Giedion, Sigfried, *Space, time and architecture*, εκδόσεις Cambridge, Massachusetts Harvard University press, 14^η έκδοση, ΗΠΑ, 2002, σελ. 66

¹⁸ <https://www.comune.siena.it/Il-Turista/Diversamente-Abili/Turismo-dei-suoni/Itinerari/Piazza-del-Campo>

¹⁹ Douzdouzani, Yasamin, Etessam, Iraj και Naghizadeh, Mohammad, «An investigation to physical aspects of middle area in squares as a useful indicator for designing community-oriented urban plazas», *International journal of architecture and urban development*, Τεχεράνη, 2014, τ.4, τχ.3, σελ. 14

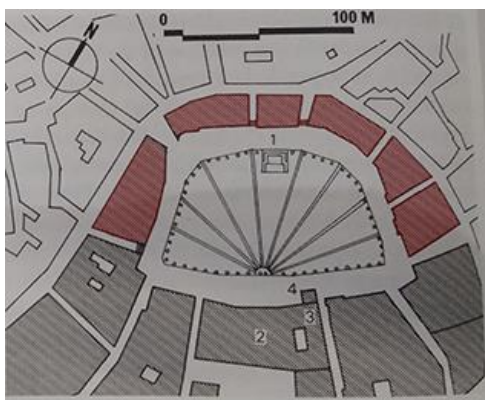
²⁰ Zucker, Paul, *Town and square*, εκδόσεις Columbia University Press, Νέα Υόρκη, 1959, σελ. 87

Εικ. 3 Σχέδιο της πλατείας με τα κτήρια σε έκρηξη

Εικ. 4 Λεπτομέρεια πλακόστρωσης

1. Fonte Gaia
2. Palazzo Pubblico
3. Torre del Mangia
4. Cappella di Piazza

Εικ. 5 Κάτοψη της πλατείας

επέβαλε την τήρηση συγκεκριμένων αισθητικών κριτηρίων που δεν επέτρεπαν τη δημιουργία μπαλκονιών αλλά μόνο παραθύρων με δύο ή τρία ανοίγματα²¹. Στο νοτιοανατολικό τμήμα της πλατείας, όπου είναι και το κατώτερο σημείο της, βρίσκεται το γοθικού στυλ Palazzo Pubblico που φτιάχτηκε στο διάστημα μεταξύ 1288 με 1309²². Σε αυτό βρίσκεται μέχρι και σήμερα η έδρα της δημοτικής διοίκησης και τα γραφεία του δημάρχου, ενώ στον πρώτο όροφο στεγάζεται το Δημοτικό μουσείο και στον δεύτερο η αίθουσα του δημοτικού συμβουλίου²³. Αργότερα στο διάστημα 1338 με 1349 κατασκευάστηκε το κωδωνοστάσιο του Palazzo Pubblico, το Torre del Mangia και μπροστά του βρίσκεται η Cappella di Piazza, ένα παρεκκλήσιο προς τιμήν της Παρθένου Μαρίας, το οποίο ολοκληρώθηκε το 1376²⁴. Στο βόρειο τμήμα της πλατείας, που είναι και το υψηλότερο και βορειοανατολικά σε σχέση με το Palazzo Pubblico βρίσκεται η Fonte Gaia που ολοκληρώθηκε το 1417 και αποτελούσε την πρώτη κρήνη της πόλης²⁵. Ωστόσο το 1868 αντικαταστάθηκε από ένα αντίγραφο της²⁶. Το καμπύλο τμήμα της πλατείας περιβάλλεται από Palazzi και άλλα κτήρια

²¹ <https://www.comune.siena.it/Il-Turista/Diversamente-Abili/Turismo-dei-suoni/Itinerari/Piazza-del-Campo>

²² Newton, Norman T., *Design on the land*, εκδόσεις Belknap Press, ΗΠΑ, 1971, σελ.138

²³ Άγνωστου συγγραφέα, ο.π.

²⁴ Newton, Norman T., ο.π. σελ. 138

²⁵ Rowe, Peter G., *Civic realism*, εκδόσεις MIT Press, Cambridge, 1997, σελ. 25-26

²⁶ Chierichetti, Sandro, *Siena, its art, its palio*, εκδόσεις RIS, Σιένα, σελ.10

της μεσαιωνικής εποχής, τα οποία διατηρήθηκαν, καθώς έπειτα από την κατάληψη της Σιένα από τη Φλωρεντία το 1530 απαγορεύθηκε κάθε είδους ανάπτυξη ανοικοδόμησης²⁷.

Το περικόλειστο σχήμα της, ο προσανατολισμός της ως προς τον νότο, η ημικυκλική της μορφή, οι προσεκτικά τοποθετημένες κρήνες και τα κολωνάκια, την καθιστούν ιδανικά διαμορφωμένη για να λειτουργεί ως σημείο συνάντησης και ως δημόσιο καθιστικό για τους πολίτες ακόμη και σήμερα²⁸. Σε αυτήν διεξάγεται μία από τις σημαντικότερες παραδοσιακές γιορτές της Ιταλίας, από το 1650 έως σήμερα, το Palio (ιπποδρομίες). Το Palio πραγματοποιείται δύο φορές το χρόνο, προς τιμήν της Μαντόνα και συμμετέχοντες είναι οι εκπρόσωποι των δεκαεπτά ενοριών της πόλης²⁹.

Εικ. 7 Η γιορτή του Palio

²⁷ http://homouniversalisgr.blogspot.com/2019/04/blog-post_90.html

²⁸ Ghel, Jan, ο.π. σελ. 49

²⁹ <https://www.comune.siena.it/Il-Turista/Diversamente-Abili/Turismo-dei-suoni/Itinerari/Piazza-del-Campo>

Εικ. 6 Άποψη της πλατείας

Πλατείες μπαρόκ εποχής

Piazza Navona-ΙΤΑΛΙΑ

Την εποχή του μπαρόκ οι πλατείες καμπύλης μορφής άρχισαν να εμφανίζονται όλο και περισσότερο. Κατά τον 17^ο αιώνα στις πόλεις το κτήριο εκλαμβάνονταν ως μέρος ενός ευρύτερου συστήματος, γεγονός το οποίο οδήγησε και στον επιμελή σχεδιασμό των δημόσιων ελεύθερων χώρων μεταξύ των κτηρίων. Έτσι διαμορφώθηκαν δύο νέοι τύποι πλατείας, η τετραγωνική και η κυκλική³⁰.

Από τις πρώτες πλατείες κυκλικής μορφής και σημαντικό παράδειγμα της ρωμαϊκής μπαρόκ αρχιτεκτονικής είναι η κοσμικού χαρακτήρα **Piazza Navona** στη Ρώμη. Ανήκει στον τύπο της κυριαρχούμενης πλατείας και σχεδιάστηκε από τον Bernini³¹. Η πλατεία βρίσκεται στη θέση του Ιπποδρόμου του Δομιτιανού, που είχε κατασκευαστεί τον 1ο αιώνα μ.Χ. και ακολουθεί το σχήμα του ανοιχτού χώρου του σταδίου με τα κτήρια της να δείχνουν την περίμετρο του³². Κατά το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα η πλατεία χρησιμοποιείτο σαν δημόσιος χώρος για την πώληση λαχανικών, κρεάτων και άλλων ειδών, καθώς η αγορά της πόλης μεταφέρθηκε από το Καπιτώλιο σε αυτήν³³. Η πλακόστρωση της πραγματοποιήθηκε την ίδια περίοδο, αλλά η σημερινή της μορφή οφείλεται στην απόφαση του πάπα Ιννοκέντιου Χ (1644-1655), που ανήκε

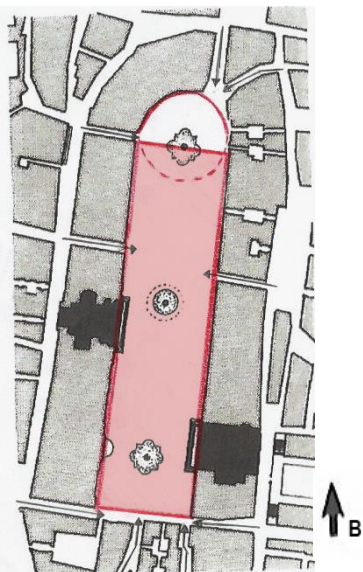
Εικ. 8 Αναπαράσταση του Ιπποδρόμου και η πλατεία σήμερα

³⁰ Gutjahr, C.M., Baroque in Italy, The University of Melbourne, 1998

³¹ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 108

³² <http://www.turismoroma.it/piazza-navona>

³³ Webb, Michael, ο.π. σελ. 135

Εικ. 9 Κάτοψη της πλατείας με τις εννέα εισόδους. Με κόκκινο σηματοδοτείται το παραλληλόγραμμο τμήμα της πλατείας και με συνεχή κόκκινη γραμμή το ημικυκλικό

Εικ. 10 Άποψη της πλατείας από τη νότια πλευρά. Στο κέντρο φαίνεται ο οβελίσκος και η Κρήνη των τεσσάρων ποταμών

στην οικογένεια Παμφίλι, να τονίσει το μεγαλείο της οικογένειας του, καθώς εκεί ανεγέρθηκε το Palazzo της³⁴.

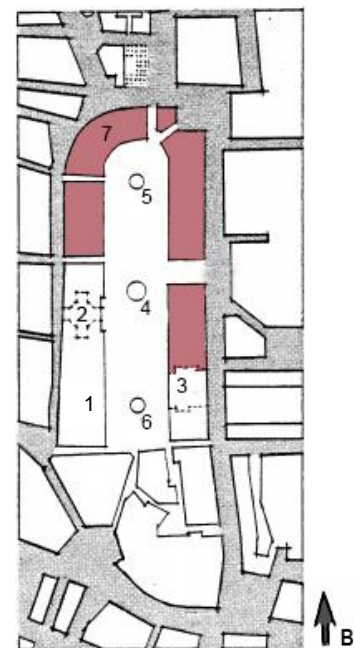
Η κάτοψη της Piazza Navona καθώς ακολουθεί το σχήμα του ιπποδρόμου, πάνω στον οποίο και κατασκευάστηκε, συγκροτείται από ένα ημικύκλιο στο βόρειο άκρο της και ένα παραλληλόγραμμο, έχοντας εννέα εισόδους. Δύο εισοδοί τέμνουν την δυτική πλευρά του παραλληλογράμμου, ενώ μία βρίσκεται στην ανατολική του πλευρά. Επιπλέον δύο είναι στο βορειοανατολικό τμήμα του ημικυκλίου και τέλος τέσσερις ακόμα εισοδοί βρίσκονται στην βάση του παραλληλογράμμου. Αυτό που καθορίζει στην ουσία το ρυθμό της πλατείας είναι οι τρεις κρήνες που δεσπόζουν σε αυτή, οι δύο εκ των οποίων σχεδιάστηκαν από τον Bernini ενώ η τρίτη τελειοποιήθηκε από αυτόν³⁵. Στο κέντρο της πλατείας, στον επιμήκη άξονα της, βρίσκεται η Κρήνη των τεσσάρων ποταμών που έχει δημιουργηθεί γύρω από έναν αρχαίο οβελίσκο. Στο νότιο τμήμα του ίδιου άξονα είναι η Κρήνη του Μαυριτανού και στο βόρειο τμήμα του, η τρίτη κρήνη, η Κρήνη του Ποσειδώνα. Ωστόσο πιο επιβλητική είναι η Κρήνη των τεσσάρων ποταμών, που στρέφει την προσοχή προς το κέντρο της πλατείας.

³⁴ Camargo, Elizabeth Gus, *Piazza Navona, Harvard Square, Piccadilly Circus: A study about morphology and use*, MIT, Μασαχουσέτη, 1985, σελ. 10

³⁵ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 108

Από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, το καμπύλο τμήμα της πλατείας, που βρίσκεται στο βορρά, καθώς και μεγάλο μέρος της ανατολικής της πλευράς καταλαμβάνονταν από κατοικίες και καταστήματα των κατώτερων τάξεων. Σήμερα τα κτήρια αυτά είναι κυρίως εστιατόρια και ξενοδοχεία. Αντίθετα στη νότια και δυτική της πλευρά βρίσκονταν τα palazzi οικογενειών που ανήκαν στην τάξη των ευγενών³⁶. Πιο συγκεκριμένα από τα σημαντικότερα κτήρια είναι η εκκλησία Sant'Agnese in Agone που βρίσκεται στο μέσον της δυτικής πλευράς και απέναντι από την Κρήνη των τεσσάρων ποταμών. Αρχικά χτίστηκε κατά τον 8^ο αιώνα και αργότερα ανακατασκευάστηκε από τον G.Rainaldi το 1652 και ολοκληρώθηκε υπό την καθοδήγηση του Borromini το διάστημα 1653 με 1657³⁷. Η όψη της εκκλησίας που σχεδιάστηκε από τον Borromini σε συνδυασμό με τις κρήνες του Bernini, δίνουν στην πλατεία τον μπαρόκ της χαρακτήρα³⁸. Ανάλογης σημασίας είναι και το Palazzo Pamphili, δίπλα στην εκκλησία, του οποίου η σημερινή μορφή προέκυψε ύστερα από την ανάθεση κατασκευής ενός νέου κτηρίου στον G.Rainaldi το 1644, που περιλάμβανε το αρχικό Palazzo Pamphili, το Palazzo Cybo και το Palazzo dei Mellini³⁹. Σήμερα χρησιμοποιείται ως πρεσβεία της Βραζιλίας.

1. Palazzo Pamphili
2. Εκκλησία Sant' Agnese in Agone
3. Εκκλησία Sant Giacomo degli Spagnoli
4. Κρήνη των τεσσάρων ποταμών
5. Κρήνη του Ποσειδώνα
6. Κρήνη του Μαυριτανού
7. Εμπορικές χρήσεις και κατοικίες

Εικ. 11 Κάτοψη της πλατείας

³⁶ Camargo, Elizabeth Gus, ο.π. σελ. 33

³⁷ https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_Sant%27Agnese_in_Agone

³⁸ Camargo, Elizabeth Gus, ο.π. σελ. 11

³⁹ Campaneto, G., *I palazzi di Roma*, εκδόσεις Newton Compton, Ρώμη, 1993, σελ.395

Πλατεία Αγίου Πέτρου-ΙΤΑΛΙΑ

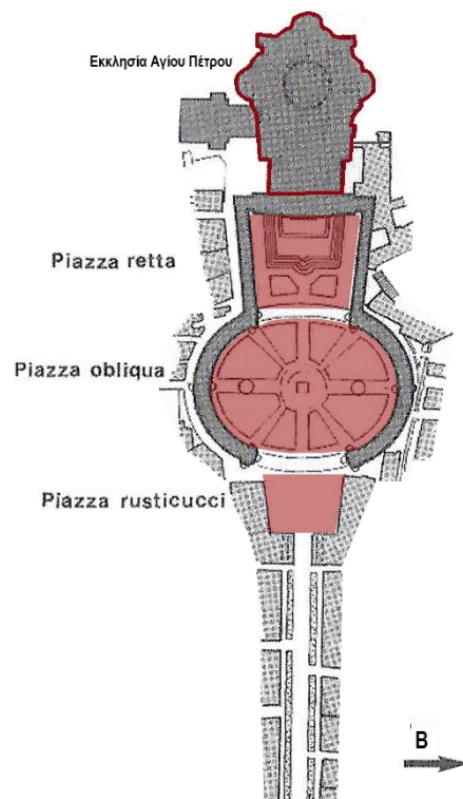

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα πλατείας καμπύλης μορφής στην Ιταλία, κατά την μπαρόκ εποχή, αποτελεί η ελλειψοειδής **πλατεία του Αγίου Πέτρου** στη Ρώμη (Piazza Obliqua), που κατασκευάστηκε από τον Bernini κατά το διάστημα 1656 με 1667. Η ελλειπτική της καμπύλωση, είναι ένα ρωμαϊκό χαρακτηριστικό το οποίο προέρχεται από το σχήμα των ρωμαϊκών ιπποδρόμων και αμφιθεάτρων το οποίο στην προκειμένη περίπτωση το μιμείται. Αντίθετα σε άλλες περιπτώσεις, όπως αυτή της Piazza Navona, η πλατεία βρίσκεται στη θέση του ρωμαϊκού ιπποδρόμου⁴⁰. Η ελλειψοειδής όμως εικόνα της Piazza Obliqua, οφείλεται στο μοτίβο του πλακόστρωτου της, καθώς το σχήμα της δεν είναι μία πραγματική έλλειψη αλλά αποτελείται από δύο ημικύκλια και ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο ανάμεσα τους⁴¹. Το συνολικό σχήμα της πλατείας του Αγίου Πέτρου, συγκροτείται από την ελλειψοειδή πλατεία (Piazza Obliqua) και μία τραπεζοειδή ακριβώς μπροστά από την εκκλησία, την Piazza Retta. Πριν την είσοδο στην ελλειψοειδή πλατεία βρίσκεται η Piazza Rusticucci, η οποία όμως δεν ολοκληρώθηκε και πλέον αποτελεί τμήμα του δρόμου.

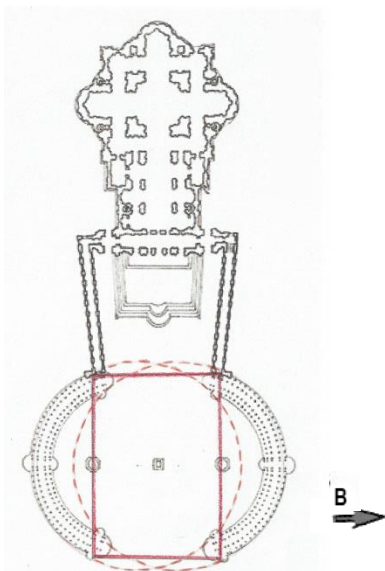
Ο αρχιτέκτονας χρησιμοποιεί εδώ το ελλειψοειδές σχήμα για να δώσει στην πλατεία το συμβολικό χαρακτήρα που θέλει. Ωστόσο στη διαμόρφωση της συνέβαλαν και

⁴⁰ Sitte, Camillo, ο.π. σελ. 118

⁴¹ Zucker, Paul, ο.π. σελ. 150

Εικ..12 Κάτοψη της συνολικής πλατείας του Αγίου Πέτρου με την εκκλησία. Με κόκκινο σηματοδοτούνται οι τρεις πλατείες που τη συνθέτουν και με κόκκινο περίγραμμα η εκκλησία

Εικ.13 Κάτοψη της Piazza Obliqua. Με διακεκομμένες σηματοδοτούνται οι κύκλοι που διαμορφώνουν τις δύο κιονοστοιχίες και με συνεχή γραμμή το μεταξύ τους ορθογώνιο παραλληλόγραμμο

Εικ. 14 Άποψη της πλατείας του Αγίου Πέτρου από τον τρούλο

λειτουργικές απαιτήσεις, η επιθυμία για μία πλήρη οπτική προς την όψη της εκκλησίας του Αγίου Πέτρου, η εύκολη πρόσβαση στο παλάτι του Βατικανού, καθώς και ένας καλυμμένος «διάδρομος» για τις λιτανείες⁴². Η πλατεία ορίζεται από τις δύο ημικυκλικές κιονοστοιχίες, οι οποίες αποτελούνται από τέσσερις σειρές κίονων δωρικού ρυθμού, που σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα συμβολίζουν τις αγκάλες της Μητέρας Εκκλησίας που αγκαλιάζει τους επισκέπτες⁴³. Οι κιονοστοιχίες ωστόσο δεν κλείνουν την πλατεία αλλά αντίθετα υπάρχει μία αλληλεπίδραση με τον εξωτερικό κόσμο μετατρέποντας την σε έναν χώρο ταυτόχρονα ανοιχτό και κλειστό⁴⁴. Όπως έλεγε και ο ίδιος ο Bernini «οι βραχίονες αυτοί αγκαλιάζουν τους καθολικούς για να ενδυναμώσουν την πίστη τους, τους αιρετικούς για να τους συμφιλιώσουν με την εκκλησία, και τους άπιστους για να τους διδάξουν την πραγματική πίστη»⁴⁵.

Ο κύριος άξονας της Piazza Obliqua, δεν οδηγεί κατευθείαν προς την εκκλησία αλλά είναι παράλληλος προς αυτή. Ο μεγάλος άξονας βορρά-νότου τονίζεται από τα κύρια γλυπτικά στοιχεία της πλατείας που βρίσκονται πάνω σε αυτόν. Τον αιγυπτιακό οβελίσκο στο κέντρο της, το σιντριβάνι στην νότια πλευρά, έργο του Bernini και το αντίστοιχο σιντριβάνι στην βόρεια, έργο του Carlo Maderno. Ο οβελίσκος

⁴² Norberg-Schulz, Christian, *Baroque architecture*, μετάφραση Harry N. Abrams, εκδόσεις Rizzoli International, Νέα Υόρκη, 1986, σελ. 27

⁴³ Tronzo, William, *St. Peters in the Vatican*, εκδόσεις Cambridge University Press, Μεγάλη Βρετανία, 2005, σελ. 150

⁴⁴ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 30

⁴⁵ <https://artic.gr/h-texnh-toy-barok/>

συνδέεται με τα υπόλοιπα κατακόρυφα στοιχεία της πλατείας, τα σιντριβάνια και τις δύο κιονοστοιχίες, μέσω των οκτώ ακτινωτών λωρίδων στο δάπεδο της πλατείας με κέντρο τον ίδιο. Οι λωρίδες αυτές οριοθετούνται από δεκαέξι λευκές λωρίδες τραβερτίνης⁴⁶.

Το 1817 πραγματοποιήθηκε μία επέμβαση στο δάπεδο της πλατείας. Ο αστρονόμος Luigi Gilli χρησιμοποιώντας τη σκιά που ρίχνει ο οβελίσκος το μεσημέρι στη βόρεια πλευρά της, πρόσθεσε στο δάπεδο κυκλικές πλάκες μαρμάρου που δείχνουν τις πρώτες μέρες των ζωδιακών μηνών κατ' απομίμηση του ηλιακού ρολογιού του Αυγούστου στο Campo Marzio⁴⁷.

Εικ. 17 Γκραβούρα του Giambattista Piranesi

⁴⁶ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 93

⁴⁷ http://www.lameridianadipiazzadelpopolo.it/meridiane_realizzate_in_prossimita_di_piazza_del_popolo/

Εικ. 15 Το δάπεδο της Piazza Obliqua με τις λωρίδες που συνδέουν τα κατακόρυφα στοιχεία της πλατείας

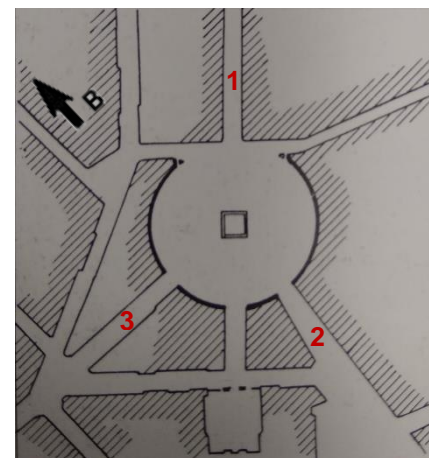

Εικ. 16 Λεπτομέρεια της επέμβασης στο δάπεδο της πλατείας

Place des Victoires-ΓΑΛΛΙΑ

Την περίοδο βασιλείας των Βουρβόνων στη Γαλλία, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία αστικού σχεδιασμού, ήταν η δημιουργία βασιλικών πλατειών για την τοποθέτηση του αγάλματος του βασιλιά⁴⁸. Μία από τις παλαιότερες βασιλικές πλατείες της μπαρόκ εποχής είναι η **Place des Victoires** στο Παρίσι. Κατασκευάστηκε από τον Jules Hardouin Mansart το 1685, την περίοδο βασιλείας του Λουδοβίκου XIV. Η πλατεία αυτή αποτελούσε μία κολακεία από τον εκκεντρικό δούκα του Feuillade, που ήθελε να κερδίσει την εύνοια του βασιλιά και μοναδικός της σκοπός ήταν να δημιουργήσει ένα τέλειο υπόβαθρο για το νέο άγαλμα του βασιλιά⁴⁹. Ο αρχιτέκτονας προκειμένου να μην δημιουργήσει ένα χώρο σχετικά απομονωμένο, είχε προβλέψει να συνδέσει κάποιους σημαντικούς άξονες στο εσωτερικό του αστικού ιστού. Έτσι έξι δρόμοι συναντιόνταν στην πλατεία, από τους οποίους οι σημαντικότεροι ήταν, η οδός Fosses- Montmartre (Rue d'Aboukir), που καθοριζόταν από το παλιό τείχος της πόλης του Κάρολου Ε', η οδός Croix des Petits Champs που οδηγούσε νότια του Λούβρου και η οδός Feuillade που κατευθυνόταν δυτικά στις νέες συνοικίες βόρεια του Tuileries. Έτσι το μόνο κατάλληλο σχήμα για να πετύχει το σκοπό του ήταν ο

1. Rue d' Aboukir / Fosses- Montmartre
2. Croix des Petits Champs
3. Rue la Feuillade

Εικ. 18 Σχηματικός χάρτης της Place des Victoires με σημειωμένους τους σημαντικότερους δρόμους

⁴⁸ Miotto, Luciana, *The square, a European, heritage a topical survey in five countries : (Spain, France, Greece, Italy, Poland)*, εκδόσεις Fondation Maison des Sciences de l' Homme, Παρίσι, 2007, σελ.64

⁴⁹ Blunt, Anthony, *Art and architecture in France 1500 to 1700*, εκδόσεις Penguin Books, Αγγλία, 1973, σελ. 367

Εικ.19 Χαλκογραφία της πλατείας του Adam Perelle (1640-1695). Στο κέντρο φαίνεται το αρχικό άγαλμα και στις άκρες οι κίονες με τους φανούς

Εικ. 20 Σημερινή εικόνα της πλατείας

κύκλος⁵⁰. Από τους έξι δρόμους που κατέληγαν στην πλατεία, μόνο ένας από αυτούς συνέχιζε ευθεία στην απέναντι πλευρά της, η οδός Fosses- Montmartre, δημιουργώντας ένα άξονα που αντιτίθεται στο κεντροβαρικό της σχέδιο⁵¹. Η Place des Victoires ήταν η πρώτη κυκλική πλατεία στο Παρίσι που αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός σημείου συνάντησης οδικών αρτηριών⁵².

Η πλατεία είναι διαμέτρου 78 μέτρων, ενώ το ύψος των κτηρίων που την περιβάλλουν είναι λίγο παραπάνω από 15 μέτρα⁵³. Οι προσόψεις των κτηρίων αποτελούνται από «τυφλές» τοξοστοιχίες ανεπιτήδευτου στυλ στο ισόγειο, μεγάλου μεγέθους παραστάδες ιωνικού ρυθμού που πλαισιώνουν τα δύο ανώτερα επίπεδα, ενώ στις απότομες οροφές τους βρίσκονται φεγγίτες με εναλλασσόμενα καμπύλα και ημικυκλικά αετώματα⁵⁴. Οι αναλογίες τους είναι προσεκτικά σχεδιασμένες ώστε να συσχετίζονται με το 12 μέτρων σε ύψος άγαλμα του Λουδοβίκου XIV⁵⁵. Ωστόσο η σημερινή εικόνα της πλατείας διαφέρει αρκετά. Οι τέσσερις ομάδες τοσκανικών κιόνων που είχαν τοποθετηθεί στις γωνίες των δρόμων για να φωτίζουν το άγαλμα με τους φανούς που είχαν στις κορυφές τους έχουν πλέον εξαφανιστεί⁵⁶, όπως και το ίδιο το άγαλμα το

⁵⁰ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 39

⁵¹ Zucker, Paul, ο.π. σελ.176

⁵² Giedion, Sigfried, ο.π. σελ.142

⁵³ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 207

⁵⁴ Cleary, Richard L., *The Place royal and urban design in the ancient regime*, εκδόσεις Cambridge University press, ΗΠΑ, 1999, σελ. 85

⁵⁵ <http://www.aviewoncities.com/paris/placedesvictoires.htm>

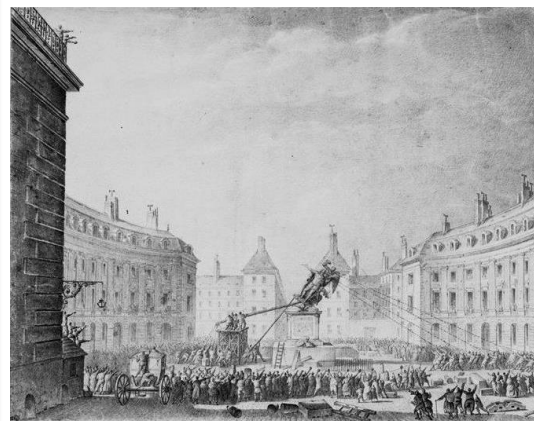
⁵⁶ Norberg-Schulz, Christian, ο.π.

οποίο καταστράφηκε το 1792 κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης⁵⁷. Το αρχικό άγαλμα έδειχνε τον Λουδοβίκο έφιππο πάνω σε ένα βάθρο στη βάση του οποίου βρίσκονταν αλυσοδεμένες τέσσερις φιγούρες που αντιπροσώπευαν την Ισπανία, την Ολλανδία, την Γερμανία και το Πιεμόντε, που είχαν ηττηθεί από τη Γαλλία⁵⁸. Μετά την παλινόρθωση της μοναρχίας στη θέση του παλιού αγάλματος τοποθετήθηκε ένα νέο μικρότερου μεγέθους με τον Λουδοβίκο πάνω στο άλογο του⁵⁹.

Η Place des Victoires κατάφερε με επιτυχία να προβάλει το άγαλμα του βασιλιά στην γύρω περιοχή, γεγονός που αποτελούσε και βασικό σχεδιαστικό παράγοντα των βασιλικών πλατειών. Στην καλή οπτική της πλατείας συνέβαλαν οι έξι δρόμοι που εισέρχονταν απευθείας σε αυτή⁶⁰.

Η πλατεία λόγω της επιτυχημένης ένταξης της στον αστικό ιστό αποτέλεσε ένα πρότυπο για την δημιουργία μεγάλων αστικών κυκλικών χώρων σε ολόκληρη την Ευρώπη⁶¹.

Εικ. 21 Η καταστροφή του αγάλματος το 1792. Σχέδιο του Jean-Louis Prieur

Εικ. 22 Σημερινή άποψη της πλατείας

⁵⁷[https://fr.wikipedia.org/wiki/Statue_%C3%A9questre_de_Louis_XIV_\(place_des_Victoires\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Statue_%C3%A9questre_de_Louis_XIV_(place_des_Victoires))

⁵⁸ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 207

⁵⁹ <http://www.aviewoncities.com/paris/placedesvictoires.htm>

⁶⁰ Cleary, Richard L., ο.π. σελ. 93-94

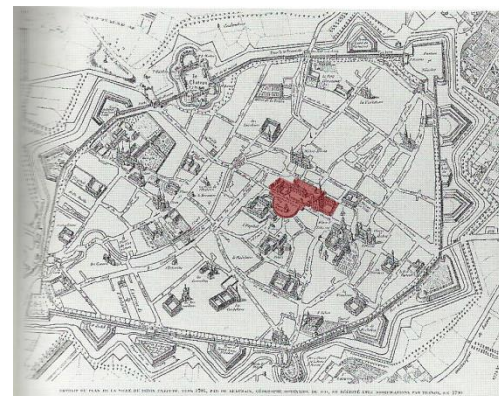
⁶¹ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 39

Place de la Liberation-ΓΑΛΛΙΑ

Μια άλλη βασιλική πλατεία που σχεδιάστηκε στην Γαλλία από τον Jules Hardouin Mansart είναι η **Place de la Liberation** στη Ντιζόν, που ολοκληρώθηκε το 1689. Η ημικυκλικού σχήματος πλατεία βρίσκεται στο παλάτι των Δουκών της Βουργουνδίας στη Ντιζόν, εκεί όπου κατά την περίοδο 1681 με 1686 βρισκόταν μία μικρότερη πλατεία, η Place Saint-Christophe. Για την δημιουργία της νέας πλατείας κατεδαφίστηκαν ορισμένα παλιά κτήρια που εξαρτιόντουσαν από το παλάτι. Μοναδικός σκοπός της Place de la liberation ήταν να φιλοξενήσει το άγαλμα του έφιππου Λουδοβίκου XIV το οποίο θα υπογράμμιζε τη δύναμη του βασιλιά⁶².

Ο Mansart είχε αναλάβει τόσο το σχέδιο της πλατείας όσο και του αγάλματος του βασιλιά. Στόχος του ήταν να μετατρέψει την παλιά πλατεία σε μία μεγαλοπρεπή προσέγγιση προς το παλάτι. Έτσι σχεδίασε μία ημικυκλική «τυφλή» τοξοστοιχία απέναντι από το παλάτι η οποία έκρυβε τα κτήρια της προϋπάρχουσας πλατείας που χρησιμοποιούνταν σαν κατοικίες⁶³. Στο τελικό του σχέδιο οι τοξοστοιχίες αποτέλεσαν μέρος των παρακείμενων κατοικιών με τη μορφή ανάγλυφων τόξων στις προσόψεις τους⁶⁴.

Εικ. 23 Χάρτης της Ντιζόν του 1705, αναθεωρημένος το 1790 από τον Desnos. Με κόκκινο σημειώνονται η πλατεία και το παλάτι

Εικ. 24 Πίνακας της Place de la Liberation του Jean-Baptiste Lallemant το 1781

⁶² Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 82

⁶³ Cleary, Richard L., ο.π. σελ. 165

⁶⁴ Zucker, Paul, ο.π. σελ. 178

Εικ. 25 Νοτιοανατολική πλευρά της πλατείας

Εικ. 26 Η κεντρική είσοδος στην πλατεία

Ο αρχιτέκτονας συμπεριέλαβε στην πλατεία τρεις δρόμους οι οποίοι εισέρχονταν σε αυτή με ακανόνιστο τρόπο⁶⁵. Για το λόγο αυτό άφησε ένα μόνο ορατό άνοιγμα για τον πιο σημαντικό δρόμο πάνω στον κεντρικό άξονα της πλατείας, παρά το γεγονός ότι εισέρχεται σε αυτή πλαγίως. Η είσοδος από τους άλλους δύο δρόμους γίνεται μέσα από δύο καμάρες που αποτελούν μέρος της πρόσοψης του περιβάλλοντος κτηρίου⁶⁶, ενώ κάποιες καμάρες χρησιμοποιήθηκαν σαν εισοδοί καταστημάτων. Ο Mansart επέτρεψε τη δημιουργία ημιώροφων αλλά απαγόρευσε οποιαδήποτε κατασκευή πάνω από την κουπαστή της οροφής⁶⁷. Ωστόσο από τότε έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές επεμβάσεις στις προσόψεις και πιο συγκεκριμένα κατά τον 19^ο αιώνα στα κτήρια πίσω από το ημικύκλιο προστέθηκαν όροφοι με αποτέλεσμα μόνο το ένα τέταρτο να έχει διατηρηθεί μέχρι σήμερα στην αρχική του μορφή⁶⁸. Το έφιππο άγαλμα του βασιλιά, ύψους 8,1 μέτρων, που βρισκόταν πάνω στον κεντρικό άξονα της πλατείας αν και είχε ολοκληρωθεί από το 1690, τελικά τοποθετήθηκε στην πλατεία το 1725 αλλά καταστράφηκε το 1792 κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης⁶⁹.

⁶⁵ Cleary, Richard L., ο.π.

⁶⁶ Zucker, Paul, ο.π.

⁶⁷ Cleary, Richard L., ο.π. σελ. 166

⁶⁸ Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 84

⁶⁹ Cleary, Richard L., ο.π. σελ. 167

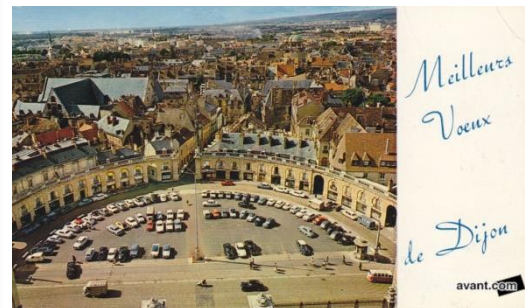

Το διάστημα 2001 με 2002 έγινε μία πρώτη αναδιαμόρφωση της πλατείας η οποία μέχρι τότε είχε μετατραπεί σε χώρο στάθμευσης των αυτοκινήτων. Μια ουσιαστική όμως αναζωογόνηση της πλατείας πραγματοποιήθηκε το 2006 από τους Wilmotte & Associates. Ο χώρος ενοποιήθηκε χάρη στην νέα πλακόστρωση από ασβεστόλιθο Βουργουνδίας που εναρμονίστηκε με την αρχιτεκτονική της πλατείας. Επιπλέον η κίνηση των αυτοκινήτων απαγορεύθηκε, διατηρώντας μόνο τη διέλευση λεωφορείων στον δρόμο που βρίσκεται παράλληλα του παλατιού, σήμερα δημαρχείο της πόλης, τον οποίο και διαχώρισαν από την υπόλοιπη πλατεία επιτρέποντας έτσι την ελεύθερη κίνηση των πεζών σε αυτή. Τέλος, το κέντρο της πλατείας παρέμεινε ελεύθερο, ενώ τοποθετήθηκαν τρία σιντριβάνια στην προέκταση των δρόμων εισόδου της⁷⁰.

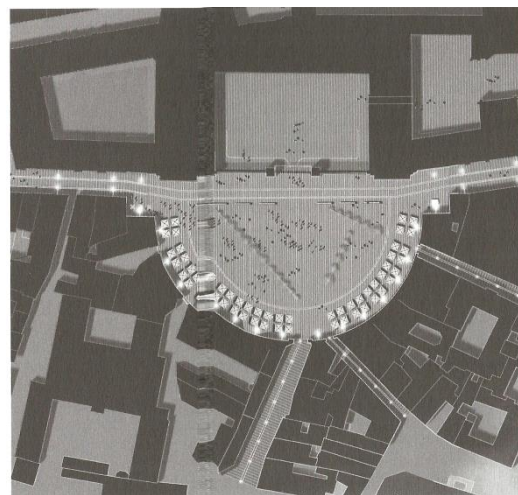

Εικ. 29 Άποψη της πλατείας σήμερα

⁷⁰ Miotto, Luciana, ο.π. σελ.84

Εικ. 27 Καρτ ποστάλ της πλατείας το 1965

Εικ. 28 Το σχέδιο ανάπλασης των Wilmotte & Associates

Πλατείες 18^{ου} αιώνα

Circus-ΑΓΓΛΙΑ

Κατά τον 18^ο αιώνα στην νοτιοδυτική Αγγλία, στο Bath, δημιουργήθηκε μια περιοχή για την νέα μεγαλοαστική τάξη, από το John Wood τον πρεσβύτερο. Ο αρχιτέκτονας επηρεασμένος από τις ιδέες του Palladio και από την ιστορία της αρχαίας Βρετανίας μελέτησε ένα σχέδιο πόλης το οποίο θέλοντας να το συνδέσει με τις ρωμαϊκές ρίζες του Bath περιλάμβανε τρία μεγάλα κτήρια που θα ανακαλούσαν στη μνήμη τρία σημαντικά έργα του Λατινικού κόσμου: το forum , το αριστοκρατικό Γυμνάσιο και το αμφιθέατρο. Ωστόσο από αυτά κατασκευάστηκε μόνο το τελευταίο, το οποίο ονομάστηκε Circus⁷¹.

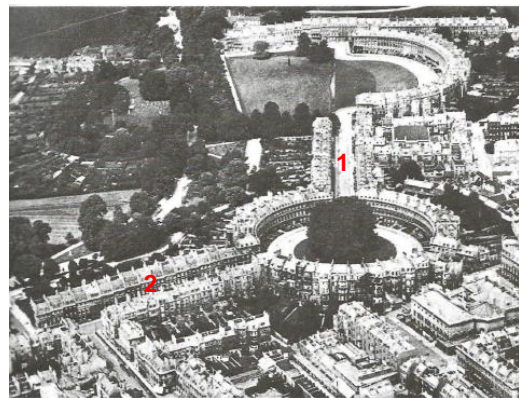
Το **Circus** αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της Γεωργιανής αρχιτεκτονικής⁷² και ολοκληρώθηκε το 1764 από τον γιο του John Wood, τον John Wood τον νεότερο. Ανήκει στην κατηγορία των ομαδοποιημένων πλατειών, καθώς αποτελεί μέρος ενός συστήματος σχεδιασμένο από τον John Wood και τον γιο του, το οποίο περιλαμβάνει το ίδιο, τη Queen's Square και το Royal Crescent και συνδέονται μεταξύ τους μέσω δύο δρόμων. Το Royal Crescent ενώνεται με το Circus μέσω της Brock street και αυτό συνδέεται με τη Queen's Square μέσω της Gay street.

⁷¹ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 117

⁷² Αρχιτεκτονικό στυλ στην Αγγλία το διάστημα 1714 με 1830 που πήρε το όνομα του από τους τέσσερεις μονάρχες της Βρετανίας, Γεώργιο Α', Γεώργιο Β', Γεώργιο Γ' και Γεώργιο Δ'.

Εικ. 30 Χάρτης του Bath το 1810. Με κόκκινο σηματοδοτούνται στο κέντρο το Circus , δυτικά του το Royal Crescent και νότια η Quenn's Square

1.Brock street 2. Gay street

Εικ. 31 Αεροφωτογραφία με σημειωμένους τους δρόμους σύνδεσης του Circus με το Royal Crescent και την Queen's Square

Εικ. 32 Αεροφωτογραφία της πλατείας

Εικ. 33 Αεροφωτογραφία του Στόουνχετζ

Το Circus περιβάλλεται από τρία ίσα τμήματα ομοιόμορφων κατοικιών χτισμένων σε σειρά τα οποία σχηματίζουν μία κυκλικής μορφής πλατεία με τρεις εισόδους, που αρχικά προοριζόταν για τη διεξαγωγή αθλητικών εκδηλώσεων της τάξης των ευγενών⁷³. Ο J. Wood πεπεισμένος πως στο Bath ήταν το κέντρο δραστηριοποίησης των Δρυίδων σχεδίασε το Circus με διάμετρο 97 μέτρων με σκοπό να μιμηθεί το Στόουνχεντζ που είχε διάμετρο 99 μέτρα⁷⁴. Σύμφωνα με τον Summerson⁷⁵, το Circus είναι μία μνημειακή επινόηση του Κολοσσαίου ανεστραμμένου⁷⁶, καθώς τα κτήρια αποτελούνται από τρία επίπεδα καθ' ύψος, στην πρόσοψη των οποίων υπάρχουν κίονες Δωρικού, Ιωνικού, και Κορινθιακού ρυθμού⁷⁷. Παρόλο όμως που ο αρχιτέκτονας χρησιμοποιούσε αρχιτεκτονικές μορφές της Κλασικής παράδοσης, στην περίπτωση του Bath, υιοθέτησε μία λιγότερο μνημειακή και περισσότερο ρομαντική οργάνωση των χώρων⁷⁸.

Εικ. 34 Λεπτομέρεια όψης

⁷³ Zucker, Paul, ο.π. σελ. 204

⁷⁴ Conway, H., *Understanding architecture*, εκδόσεις Routledge, Οξον, 2005, σελ. 35

⁷⁵ Summerson John (1904-1992): Ιστορικός αρχιτεκτονικής, τακτικός καθηγητής Καλών Τεχνών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης.

⁷⁶ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 118

⁷⁷ Webb, Michael, ο.π. σελ. 96

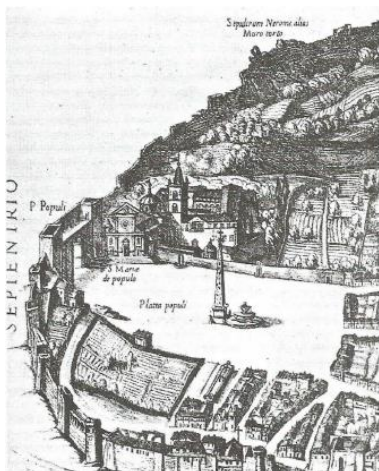
⁷⁸ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 119

Πλατείες 19^{ου} αιώνα

Piazza del Popolo-ΙΤΑΛΙΑ

Εικ. 35 Γκραβούρα της πλατείας το 1593 του Antonio Tempesta

Εικ. 36 Γκραβούρα της πλατείας μετά την αναδιαμόρφωση της του Bernardo Bellotto

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η πόλη αναπτύχθηκε με βάση οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που άλλαξαν την δομή της με έντονους ρυθμούς. Η πόλη του 19^{ου} αιώνα αποτελείτο από δρόμους, ενώ οι πλατείες ήταν διασταυρώσεις και κύκλοι που στόχο είχαν τη βελτίωση της εσωτερικής κυκλοφορίας ή αποτελούσαν το επίκεντρο της επέκτασης προς τα έξω⁷⁹.

Στη Ρώμη κατά την περίοδο 1811 με 1822, μετά την εισβολή των Γάλλων το 1798, αναδιαμορφώθηκε η κοσμικού χαρακτήρα **Piazza del Popolo** που αποτελούσε την κύρια είσοδο στη Ρώμη για τους επισκέπτες που ερχόντουσαν από το Βορρά και το σημείο αναχώρησης για όσους ταξίδευαν προς τα εκεί⁸⁰. Ο Ναπολέων ανέθεσε το έργο στον ιταλό αρχιτέκτονα Giuseppe Valadier, οπαδό του νεοκλασικισμού, ο οποίος αφαίρεσε από την πλατεία ένα σιντριβάνι και κατεδάφισε ορισμένα κτήρια της, με στόχο τη διαμόρφωση δύο ημικυκλικών ζωνών⁸¹. Εμπνεόμενος από την πλατεία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη, αντικατέστησε το αρχικό τραπεζοειδές της σχήμα με ένα ελλειψοειδές, που ορίζεται από δύο καμπύλα τοιχία στην ανατολική και δυτική της πλευρά⁸². Με τα τοιχία αυτά ο αρχιτέκτονας δημιούργησε έναν άξονα Δύσης-Ανατολής, προκειμένου να συνδέσει την πλατεία με το λόφο του Pincio από τη μία πλευρά και με τον Τίβερη από την

⁷⁹ Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 129

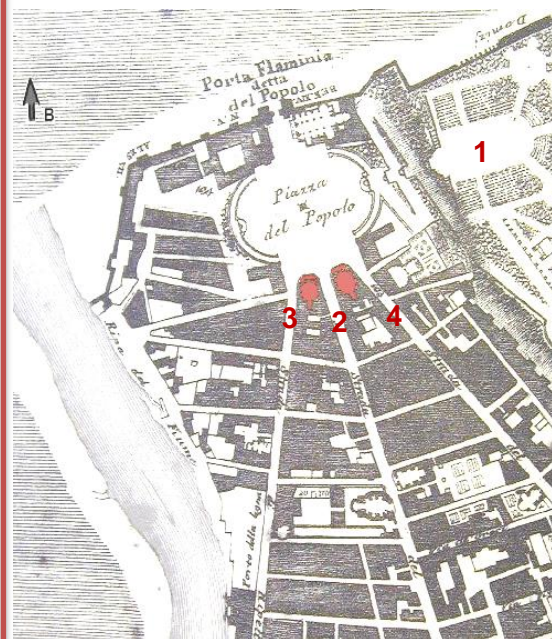
⁸⁰ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 97

⁸¹ Ζαβιτσάνου, Ιωάννα, Τσεμάνη, Ιωάννα, *Η πλατεία ως κύτταρο ζωής και σύμβολο εξουσίας : παραδείγματα της Ιταλίας από την Αναγέννηση και το Μπαρόκ*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2008

⁸² https://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_del_Popolo

άλλη⁸³. Για να το πετύχει αυτό μετέτρεψε τους κήπους που ανήκαν στο μοναστήρι του Αυγουστίνου σε ένα δημόσιο πάρκο προσφέροντας πρόσβαση στο Pincio και καταφέροντας ταυτόχρονα να αποσπάσει την προσοχή από τις δύο εκκλησίες, όπως συνέβαινε στην τραπεζοειδούς σχήματος πλατεία⁸⁴.

Από το νότιο τμήμα της πλατείας ξεκινούν ακτινωτά τρεις δρόμοι. Ο κυριότερος δρόμος, που αποτελούσε και τον κύριο άξονα της αρχικής πλατείας, η Via del Corso, συνδέει την πλατεία με το Καπιτώλιο. Η Via del Babuino, ανατολικά του κεντρικού δρόμου ενώνει την Piazza del Popolo με την Piazza di Spagna, ενώ ο τρίτος δρόμος, δυτικά της Via del Corso, η Via del Ripetta οδηγεί στον Τίβερη. Ανατολικά και δυτικά της Via del Corso βρίσκονται οι «δίδυμες» εκκλησίες» S. Maria di Montesanto και S. Maria dei Miracoli. Οι εκκλησίες σχεδιαστήκαν από τον Carlo Rainaldi ως πανομοιότυπες, αλλά ολοκληρώθηκαν από τον Bernini σε συνεργασία με τον Carlo Fontana. Ωστόσο μόνο οι προσόψεις τους είναι ίδιες, ενώ ο τρούλοι απαιτούνταν να σχεδιαστούν με διαφορετικό ύψος και σχήμα ο καθένας, λόγω του διαφορετικού πλάτους των εκκλησιών⁸⁵. Ο Valadier προκειμένου να δώσει ένα περίκλειστο χαρακτήρα έχτισε δύο palazzi δίπλα στις δύο εκκλησίες, ενώ για να δώσει μία κανονική μορφή στην πλατεία κατασκεύασε δυτικά της Porta del Popolo ένα

1. Λόφος του Pincio	2. Via del Corso
3. Via del Ripetta	4. Via del Babuino

Εικ. 37 Χάρτης της αναδιαμορφωμένης πλατείας το 1826. Με κόκκινο σηματοδοτούνται οι «δίδυμες εκκλησίες», αριστερά βρίσκεται η S. Maria dei Miracoli και δεξιά η S. Maria di Montesanto

⁸³ Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 20

⁸⁴ Zucker, Paul, ο.π. σελ. 163

⁸⁵ Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 95-96

palazzo που ακολουθούσε τη μορφή της S. Maria del Popolo⁸⁶.

Παρά το γεγονός ότι ο αρχιτέκτονας ήταν οπαδός του νεοκλασικισμού, στην πλατεία αυτό δεν αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο αλλά συμβάλει στην συνύπαρξη μεταξύ των διαφορετικών αρχιτεκτονικών ρυθμών⁸⁷. Λόγω της θέσης στην οποία βρισκόταν η πλατεία, ο Valadier ακολούθησε τον αστικό σχεδιασμό του ύστερου μπαρόκ για τη νέα της μορφή⁸⁸. Ωστόσο η ενσωμάτωση του φυσικού τοπίου, προέρχεται από τις ιδέες των Άγγλων πολεοδόμων στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, για το ρόλο της φύσης μέσα στην πόλη, καθώς δεν αποτελούσε συνθετικό στοιχείο στο ιταλικό μπαρόκ⁸⁹.

Εικ. 39 Άποψη της πλατείας από το λόφο του Pincio

⁸⁶ ο.π. σελ. 98

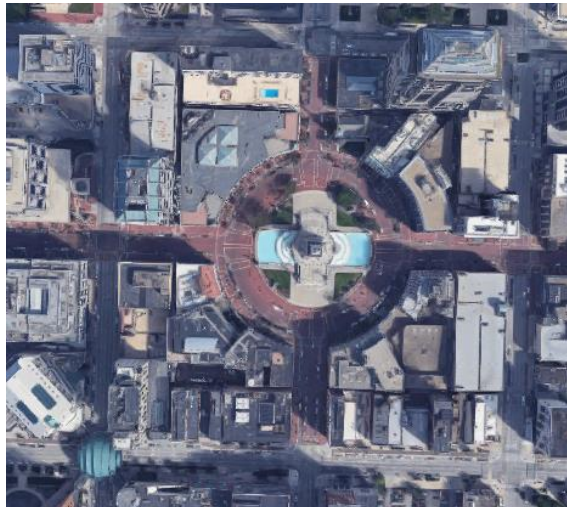
⁸⁷ https://it.wikipedia.org/wiki/Architettura_neoclassica_in_Italia#cite_note-De_Fusco,_Mille_anni_d'architettura_in_Europa,_p._528-27

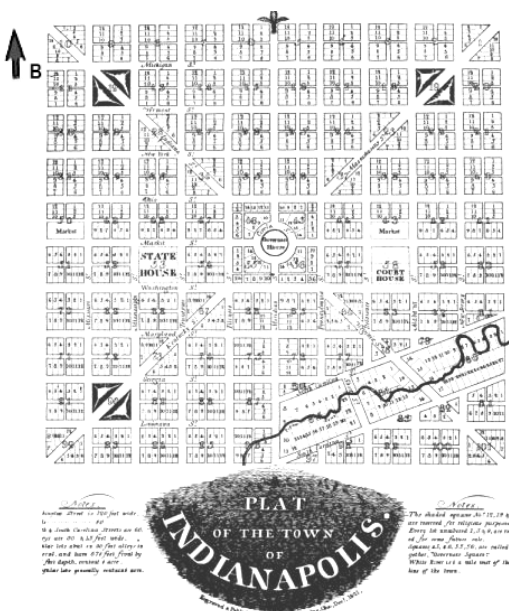
⁸⁸ Giedion, Sigfried, ο.π. σελ. 150

⁸⁹ Zucker, Paul, ο.π. σελ. 163

Monument Circle-НПА

Εικ. 40 Χάρτης της Ιντιανάπολις του Α. Ralston το 1821

Εικ. 41 Η κατοικία του κυβερνήτη

Στην πολιτεία Ιντιάνα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, το 1820 η Γενική Συνέλευση ανέθεσε σε μία επιτροπή να επιλέξει μία τοποθεσία στο κέντρο της Ιντιάνα για τη νέα πρωτεύουσα της, την Ιντιανάπολις. Οι αρχιτέκτονες στους οποίους ανατέθηκε ο σχεδιασμός της πόλης ήταν οι Alexander Ralston και Elias Pym Fordham. Το σχέδιο του Alexander Ralston οροθετείτο από τους δρόμους Ανατολής, Δύσης, Βορρά και Νότου και επικεντρωνόταν σε μία κυκλική πλατεία, το Monument Circle⁹⁰.

Το **Monument Circle** σχεδιάστηκε το 1821 και αποτελούσε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος στο κέντρο της πόλης. Αρχικά ονομαζόταν Governor's Circle, καθώς είχε οριστεί ως το μελλοντικό μέρος για την κατοικία του κυβερνήτη της Ιντιάνα, η οποία χτίστηκε το 1827. Ωστόσο δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ από τον κυβερνήτη και το 1857 κατεδαφίστηκε. Η πλατεία αποτελούσε κέντρο κοινωνικής ζωής από την αρχή της πόλης το 1821, τόπος συγκέντρωσης για θρησκευτικούς λόγους, για κοινωνικές εκδηλώσεις και γιορτές. Το 1867 η πόλη δημιούργησε στην τότε εγκαταλειμμένη πλατεία ένα πάρκο, το Circle Park, στο οποίο ανεγέρθηκε το άγαλμα του κυβερνήτη της πολιτείας Oliver P. Morton την εποχή του Αμερικανικού εμφυλίου πολέμου. Αργότερα το διάστημα 1888 με 1901 ανεγέρθηκε στη θέση του ένα νεοκλασικό μνημείο φόρος τιμής στους στρατιώτες της Ιντιάνα που υπηρέτησαν στην Αμερικανική Επανάσταση

⁹⁰ Dunn, Jacob Piatt, *Indiana and Indians*, εκδόσεις The American historical society, Σικάγο, 1919, σελ. 363

κατασκευασμένο από τον Γερμανό αρχιτέκτονα Bruno Schmitz⁹¹. Το μνημείο πλαισιώνεται από τέσσερα τεταρτημόρια καλυμμένα με πράσινο και δύο λίμνες στην ανατολική και δυτική του πλευρά, ενώ η υπερυψωμένη βάση του διακοσμείται με αγάλματα σε κάθε της πλευρά. Την εποχή που δημιουργήθηκε ήταν το δεύτερο ψηλότερο μνημείο των ΗΠΑ και αποτελεί ένα εμβληματικό σύμβολο της πόλης⁹².

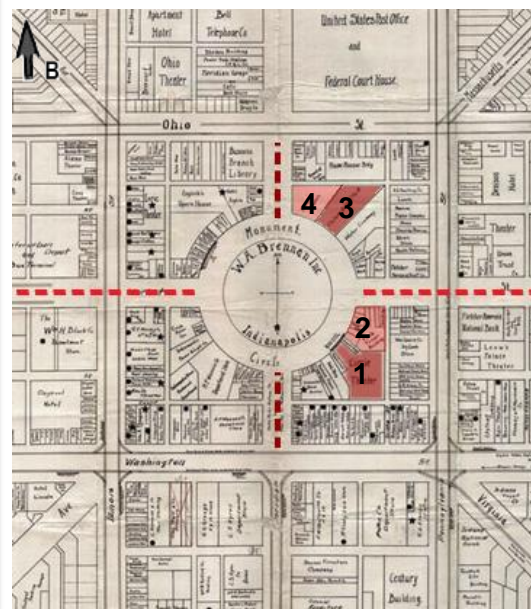
Η πλατεία βρίσκεται στο σημείο συνάντησης τεσσάρων δρόμων, των East και West Market Streets και North και South Meridian Streets. Η ίδια αρχικά περιβαλλόταν από κτήρια της Βικτωριανής εποχής, αλλά από τη δεκαετία του 1920 μετατράπηκε σε ένα χώρο με μεγάλα κτήρια γραφείων. Σε αυτό συνέβαλαν οι αρχιτέκτονες Preston C. Rubush και Edgar O. Hunter που είναι υπεύθυνοι για τη δημιουργία του Art-Deco κτηρίου Circle Tower, στο ανατολικό τμήμα της πλατείας, το Circle Theatre που βρίσκεται στην δεξιά του πλευρά και σήμερα φιλοξενεί τη συμφωνική ορχήστρα της Ιντιάνα και το Columbia Club στο βόρειο τμήμα της. Αριστερά του Columbia Club και στη γωνία του δρόμου North Meridian Street με την πλατεία, βρίσκεται ο Επισκοπικός Καθεδρικός ναός του Χριστού, ο οποίος χτίστηκε το 1857 και είναι η μόνη από τις τέσσερις εκκλησίες που περιέβαλαν την πλατεία στα μέσα του 19^{ου} αιώνα που υφίσταται ακόμη. Μεταξύ των κτηρίων και του

⁹¹Rose, Ernestine Bradford, *The Circle: The center of our universe*, εκδόσεις Indiana historical society, Ιντιανάπολις, 1957, σελ.358, 360, 363-365, 400-404

⁹² <https://tclf.org/monument-circle>

Εικ. 42 Άποψη του μνημείου της πλατείας από τη βορειοδυτική πλευρά

1. Circle Theater
  2. Circle Tower
  3. Columbia Club
  4. Επισκοπικός καθεδρικός ναός του Χριστού
- East και West Market Street
- North και South Meridian Street

Εικ. 43 Χάρτης της Ιντιανάπολις του 1940 με την πλατεία στο κέντρο

κέντρου της πλατείας, όπου βρίσκεται και το μνημείο, υπάρχει ένας φαρδύς, 24 μέτρων, κυκλικός δρόμος. Έτσι τα κτήρια σε συνδυασμό με το φαρδύ δρόμο, τα εσωτερικά και εξωτερικά πεζοδρόμια δίνουν στην πλατεία ένα έντονο αίσθημα εσωστρέφειας⁹³.

Το 1977 πραγματοποιήθηκε από τους αρχιτέκτονες Jim Browning και Alan Day μία ανάπλαση της πλατείας η οποία επικεντρώθηκε στην κίνηση των πεζών σε αυτήν. Έτσι δημιούργησαν ένα ενιαίο χώρο καλυμμένο με κυβόλιθους κεραμιδί χρώματος, ενώ χρησιμοποίησαν λευκές πλάκες που ανάλογα με το σχέδιο τους σηματοδοτούν τα πεζοδρόμια και τους δρόμους⁹⁴.

Εικ. 44 Σημερινή άποψη της πλατείας

⁹³ <https://www.planning.org/greatplaces/spaces/2011/monumentcircle.htm>

⁹⁴ <https://tclf.org/monument-circle>

Piazza dell' Anfiteatro-ITALIA

Εικ. 45 Χάρτης της Lucca το 1757 από τον Kilian, G.C. Με κόκκινο σημειώνεται η πλατεία

Εικ. 46 Αεροφωτογραφία της πλατείας

Στην πόλη Lucca της Τοσκάνης το 1830, ανατέθηκε στον διορισμένο από τους Βουρβόνους βασιλικό αρχιτέκτονα Lorenzo Nottolini η αποκατάσταση της **Piazza dell'Anfiteatro** ή Piazza del Mercato. Βρίσκεται στη βορειοανατολική πλευρά της αρχαίας πόλης και χτίστηκε πάνω στα ερείπια του ρωμαϊκού αμφιθεάτρου του 1^{ου} με 2^{ου} αιώνα μ.Χ.⁹⁵. Η πλατεία αρχικά δημιουργήθηκε τον μεσαίωνα με την ονομασία "parlascio", παραφθορά της λατινικής λέξης paralisiu[m] που σημαίνει αμφιθέατρο. Με το πέρασμα των αιώνων απέκτησε διάφορες χρήσεις, από πηγή οικοδομικών υλικών και αποθήκες αλατιού σε πυριτιδαποθήκες και φυλακές. Ωστόσο τη σημερινή της μορφή την απέκτησε το 1838 που ο L. Nottolini ολοκλήρωσε την αποκατάσταση της⁹⁶.

Καθώς είναι χτισμένη πάνω στα ερείπια του ρωμαϊκού θεάτρου έχει τη μορφή έλλειψης. Η πλατεία έχει συνολική έκταση 3011,81 τετραγωνικά μέτρα, με τον μεγάλο της άξονα να είναι 75,29 μέτρα και ο μικρός της, 50,78 μέτρα⁹⁷.

Ο αρχιτέκτονας κατεδάφισε τα κτήρια που βρίσκονταν στη αρχαία αρένα οριοθετώντας την ελλειπτική περίμετρο της (202,25 μ.) με τη δημιουργία ενός εξωτερικού δρόμου, ενώ διατήρησε τις κατοικίες που μιμούνταν το πρωτότυπο αμφιθέατρο. Επιπλέον δημιούργησε τέσσερις πύλες εισόδου στην πλατεία στα τέσσερα άκρα των αξόνων, εκ των οποίων

⁹⁵ <https://www.atlasobscura.com/places/piazza-dell-anfiteatro>

⁹⁶ <http://blog.zingarate.com/luccadascoprire/piazza-dell-anfiteatro-lucca/>

⁹⁷ Mazzarosa, Antonio, *Guida di Lucca*, εκδόσεις Tipografia di Giuseppe Giusti, Lucca, 1843, σελ. 114

μόνο η ανατολική, η χαμηλότερη σε ύψος, ακολουθεί ακριβώς το σχέδιο των πρωτότυπων εισόδων⁹⁸. Οι τρεις από τις τέσσερις πύλες βρίσκονται ακριβώς στο σημείο των παλιών εισόδων, ενώ η τέταρτη λόγω ενός παλιού palazzo που είχε προστεθεί στην εξωτερική πλευρά της περιμέτρου της, προσεγγίζει την ακριβή της θέση⁹⁹. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε ένα πλακάκι στο κέντρο της πλατείας είναι χαραγμένος ένας σταυρός στο σημείο διασταύρωσης των τεσσάρων εισόδων¹⁰⁰.

Σήμερα οι εναπομείναντες θόλοι και τα τόξα του αμφιθεάτρου έχουν ενσωματωθεί στα εστιατόρια, τις καφετέριες, τα μαγαζιά, καθώς και τις κατοικίες, που περιβάλλουν την πλατεία¹⁰¹.

Εικ. 48 Πανοραμική άποψη της πλατείας

Εικ. 47 Άποψη της πλατείας από την ανατολική είσοδο

⁹⁸ <http://blog.zingarate.com/luccadascoprire/piazza-dellanfiteatro-lucca/>

⁹⁹ Mazzarosa, Antonio, ο.π.

¹⁰⁰ <http://www.barganews.com/love/2014/01/lucca-piazza-anfiteatro/>

¹⁰¹ <https://www.atlasobscura.com/places/piazza-dell-anfiteatro>

Νεοκλασικές πλατείες 19^{ου} αιώνα

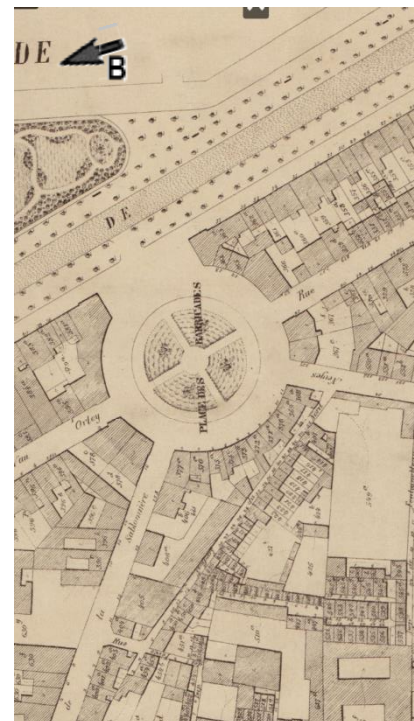
Place des Barricades-ΒΕΛΓΙΟ

Στις Βρυξέλλες μετά την κατεδάφιση των τειχών το 1810 και την πώληση της γης το 1824, από τον Ναπολέοντα, σχεδιάστηκε στο κέντρο της πόλης η κυκλική **Place des Barricades** από τον μηχανικό και αρχιτέκτονα Jean-Baptiste Vifquain. Η πλατεία αποτελούσε μέρος του σχεδίου του για την ρύθμιση ενός συνόλου λεωφόρων γύρω από την πόλη¹⁰². Αρχικά ονομαζόταν Place d'Orange προς τιμή του βασιλείου των Κάτω-Χωρών, αλλά το 1831 απέκτησε τη σημερινή της ονομασία εις μνήμην των αγώνων της Βελγικής Επανάστασης για την ανεξαρτησία¹⁰³.

Αρχικά το 1825 χρησιμοποιήθηκε για την φιλοξενία της αγοράς αλόγων που μέχρι πρότινος πραγματοποιείτο στο Grand Sablon. Η αγορά ωστόσο λειτουργούσε στην πλατεία μόνο δύο φορές το χρόνο, την 1^η Μαΐου και 20^η Αυγούστου και τον υπόλοιπο καιρό η πλατεία παρέμενε έρημη¹⁰⁴. Το 1841 οι αρχές αποφάσισαν να την διακοσμήσουν με ένα άγαλμα του André Vésale, ανατομιστή και γιατρού του 16^{ου} αιώνα. Το άγαλμα σχεδιάστηκε από τον Joseph Geefs και τα αποκαλυπτήρια του έγιναν το 1847¹⁰⁵.

Η πλατεία βρίσκεται στο πλάι της λεωφόρου Bischoffsheim με την οποία και συνδέεται, ενώ σε αυτή

Εικ. 49 Απόσπασμα χάρτη των Βρυξελλών το 1866 από τον P.C. Porp. Στο κέντρο βρίσκεται η Place des Barricades

¹⁰²<http://www.reflexcity.net/bruxelles/communes/ville-de-bruxelles/pentagone/quartier-notre-dame-aux-neiges/place-des-barricades>

¹⁰³ Callut, Michelle, «κ.α», *La patrimoine monumental de la Belgique*, εκδόσεις Pierre Mardaga, Λιέγη, 1989, σελ. 95

¹⁰⁴<http://www.reflexcity.net/bruxelles/communes/ville-de-bruxelles/pentagone/quartier-notre-dame-aux-neiges/place-des-barricades>

¹⁰⁵ State, Paul F., *Historical dictionary of Brussels*, εκδόσεις Rowman & Littlefield, 2^η έκδοση, Lanham, 2015, σελ. 50

Εικ. 50

Αεροφωτογραφία της πλατείας

Εικ. 51

Φωτογραφία του 1913 με το άγαλμα του André Vésale και την περίφραξη από τον Joseph Poelaert

καταλήγουν τέσσερις δρόμοι, οι Van Orley, de la Révolution , du Nord και de la Sablonnière. Αποτελεί την μοναδική κυκλική πλατεία του κέντρου της πόλης, χαρακτηριστικό παράδειγμα του νεοκλασικού ρυθμού που στηρίζεται στην πανοραμική άποψη του χώρου, η οποία τονίζεται από ομοιομορφία και συμμετρία¹⁰⁶. Ο αρχιτέκτονας χώρισε την πλατεία, διαμέτρου 66 μέτρων, σε τέσσερα τμήματα. Το ένα βλέπει προς την λεωφόρο, ενώ τα άλλα τρία τμήματα της περιμέτρου αποτελούνται από πέντε συγκροτήματα σπιτιών απλού νεοκλασικού στυλ, τα οποία χωρίζονται από τους τέσσερις δρόμους που προαναφέρθηκαν. Οι προσόψεις των συγκροτημάτων είναι ομοιόμορφες και επίπεδες. Τα κτήρια έχουν τρία επίπεδα, των οποίων ο διαχωρισμός είναι εμφανής στις προσόψεις και στο ίδιο ύψος σε όλα¹⁰⁷.

Το 1849 τοποθετήθηκαν από τον αρχιτέκτονα Joseph Poelaert, μια διακοσμητική περίφραξη και φανοστάτες με γλυπτά γύρω από το άγαλμα που βρίσκεται στο κέντρο της πλατείας. Επιπλέον δημιούργησε στο κέντρο της τέσσερα τεταρτημόρια πρασίνου. Ωστόσο σήμερα αυτά έχουν εξαφανιστεί και το άγαλμα περιβάλλεται από μία σειρά θάμνων, ένα πεζοδρόμιο και θέσεις στάθμευσης¹⁰⁸.

Η Place des Barricades παραμένοντας άθικτη από τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στην πολεοδομία των Βρυξελλών αλλά και την κακή διαχείριση των μνημείων της

¹⁰⁶ State, Paul F., ο.π. σελ. 50

¹⁰⁷ Callut, Michelle, «Κ.Α», ο.π. σελ. 96

¹⁰⁸ ο.π.

πόλης, συνέχισε να αποτελεί σημείο ενδιαφέροντος για περισσότερο από 160 χρόνια. Ωστόσο η κατοικία που βρίσκεται στην νοτιοανατολική πλευρά της πλατείας είχε υποστεί αρκετές επεμβάσεις στην πρόσοψη της, αλλά στα τέλη του 20^{ου} αιώνα αποκαταστάθηκε στην αρχική της μορφή¹⁰⁹.

Εικ. 52 Σημερινή άποψη της πλατείας

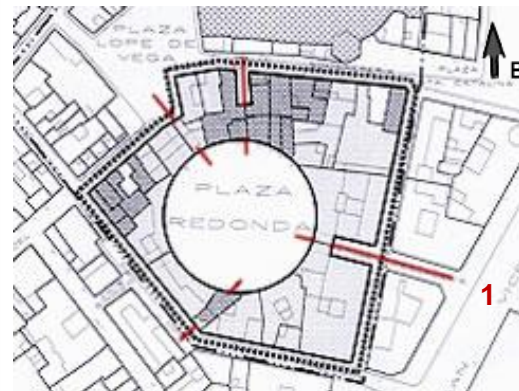
¹⁰⁹ Callut, Michelle, «Κ.Α», ο.π. σελ. 97

Plaza Redonda-ΙΣΠΑΝΙΑ

Στη Βαλένθια της Ισπανίας, σχεδιάστηκε το 1837 από τον ισπανό αρχιτέκτονα Salvador Escrig Melchor, στον οποίο και ανατέθηκε η κατασκευή της, η **Plaza Redonda** ή αλλιώς EL Clot. Η πλατεία αποτελεί ένα τέλειο κυκλικό κενό που έχει εισαχθεί στο συμπαγές και ακανόνιστο πλέγμα του κέντρου της πόλης. Είναι ένα από τα πρώτα παραδείγματα δημοτικής δράσης για την αναδιαμόρφωση του αστικού ιστού¹¹⁰.

Η πλατεία βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, στη μέση του τριγώνου που δημιουργείται από τρεις πλατειές, τη Plaza del Mercado, την Plaza de la Reina και την Plaza del Ayuntamiento. Η είσοδος σε αυτήν γίνεται μέσω τεσσάρων εισόδων που βρίσκονται στα τέσσερα βασικά της σημεία και είναι όλες καλυμμένες από κτήρια. Η κύρια πρόσβαση της γίνεται από τον δρόμο San Vicente Mártir, που την συνδέει με την Plaza de la Reina, ενώ οι υπόλοιπες τρεις οδηγούν στα στενά δρομάκια που περιβάλλουν την πλατεία. Έχει τη μορφή τέλειου κύκλου με διάμετρο 37 μέτρα, παρόλο που κατασκευάστηκε τμηματικά¹¹¹. Αποτελεί τη μικρότερη πλατεία της πόλης, γεγονός που δεν επιτρέπει την κίνηση των αυτοκινήτων στο εσωτερικό της. Η πλατεία περιβάλλεται από σπίτια και καταστήματα, που έχει ως συνέπεια να γίνεται αόρατη από έξω. Τα κτήρια δημιουργούν έναν αδιάσπαστο, κίτρινου χρώματος τοίχο,

1. San Vicente Mártir

Εικ. 53 Χάρτης της πλατείας. Με κόκκινο σημειώνονται οι τέσσερις εισοδοί στην πλατεία

Εικ. 54 Αεροφωτογραφία της πλατείας

¹¹⁰ Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 55

¹¹¹ <http://www.jdiezarnal.com/valenciaplazaredonda.html>

σχηματίζοντας έτσι έναν επιμηκυμένο κύλινδρο τεσσάρων ορόφων¹¹².

Στόχος του αρχιτέκτονα ήταν να δημιουργήσει ένα τέλειο κέντρο στο κέντρο της πόλης και το μόνο σχήμα που ικανοποιούσε αυτή του την απαίτηση ήταν ένας κύκλος περιφραγμένος από έναν τοίχο φτιαγμένο από πανομοιότυπα κτήρια. Ο απλός σχεδιασμός της πλατείας χαρακτηρίζεται από υψηλού επιπέδου ομοιομορφία που τονίζεται από το επαναλαμβανόμενο μοτίβο θυρών και παραθύρων κατά μήκος του τοίχου. Αυτό σε συνδυασμό με τον συνεχή δακτύλιο από μπαλκόνια αντιπροσωπεύουν τον νεοκλασικισμό της Βαλένθια¹¹³. Η κατασκευή της πλατείας ολοκληρώθηκε το 1846, ωστόσο το 1850 προστέθηκε στο κέντρο της ένα σιντριβάνι, ενώ το 1916 τοποθετήθηκε ένα εσωτερικό κυκλικό ξύλινο υπόστεγο για την προστασία των πωλητών και των πελατών, καλύπτοντας έτσι ένα μεγάλο κομμάτι της πλατείας. Το 2007 ανατέθηκε από το δημοτικό συμβούλιο, στους αρχιτέκτονες Vetges και Mediterrànea, η αποκατάσταση της πλατείας, έτσι αρχικά αποκαταστάθηκαν οι προσόψεις οι οποίες επανήλθαν στο αρχικό τους χρώμα και το 2012 το ξύλινο υπόστεγο αντικαταστάθηκε από ένα χαμηλότερου ύψους κατασκευασμένο από ανοξείδωτο ατσάλι και γυάλινες πλάκες που επιτρέπουν τον φυσικό φωτισμό της πλατείας¹¹⁴.

¹¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Pla%C3%A7a_Redona

¹¹³ <https://valencianfoodie.com/mercado-rodonda-valencia-spain/>

¹¹⁴ <http://www.jdiezarnal.com/valenciaplazaredonda.html>

Εικ. 55 Φωτογραφία της πλατείας όπου φαίνεται το παλιό ξύλινο υπόστεγο

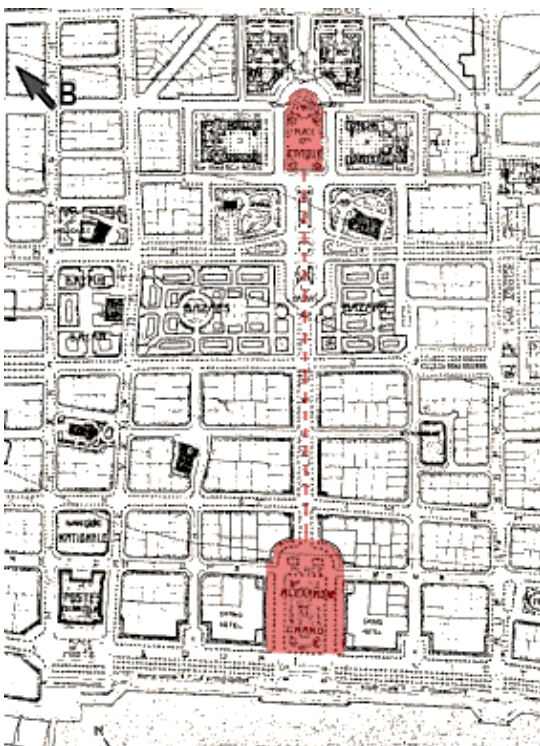
Εικ. 56 Φωτογραφία της πλατείας μετά την αποκατάσταση

Πλατείες 20^{ου} αιώνα

Πλατεία Αριστοτέλους-ΕΛΛΑΔΑ

Εικ. 57 Σχέδιο του κέντρου της Θεσσαλονίκης όπου με κόκκινο σημειώνονται η «πολιτική» πλατεία στο ΒΑ τμήμα και η πλατεία Αριστοτέλους στο ΝΔ τμήμα. Με διακεκομμένη ο μνημειακός άξονας σύνδεσής τους

Το 1917 στη Θεσσαλονίκη, πέντε χρόνια μετά την απελευθέρωση της, εκδηλώθηκε στην βορειοδυτική πλευρά της πόλης μία πυρκαγιά που είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή του μεγαλύτερου τμήματος του κέντρου της πόλης, καθώς και την πλήρη εξαφάνιση της «ανατολικής» της όψης και της παραδοσιακής διάρθρωσης της Θεσσαλονίκης. Αμέσως μετά την καταστροφή που προκάλεσε η πυρκαγιά, η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων του Ε.Βενιζέλου συγκρότησε μία επιτροπή για την ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης με επικεφαλής των Γάλλο πολεοδόμο και αρχαιολόγο Ερνέστ Εμπράρ¹¹⁵.

Σύμφωνα με το σχέδιο που εκπονήθηκε από την επιτροπή υπό την καθοδήγηση του Εμπράρ, το κέντρο της πόλης διαμορφωνόταν από δύο πλατείες που συνδέονταν μεταξύ τους μέσω μιας λεωφόρου κάθετης προς τη θάλασσα. Αυτές ήταν η «πολιτική» πλατεία και η καμπύλης μορφής **πλατεία Αριστοτέλους** που σύμφωνα με το πρότυπο της Piazzetta της Βενετίας υπογράμμιζε το άνοιγμα της πόλης προς τη θάλασσα¹¹⁶. Στόχος του ήταν να συνδέσει την «πολιτική» πλατεία, όπου θα βρίσκονταν τα διοικητικά κτήρια της πόλης, με την πλατεία Αριστοτέλους, στην οποία θα συγκεντρώνονταν εμπορικές και τουριστικές χρήσεις, καταστήματα πολυτελείας, ξενοδοχεία και καφενεία. Ωστόσο

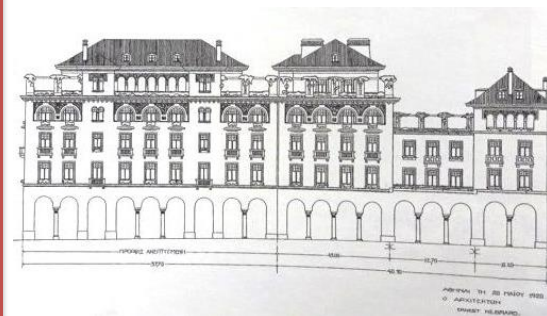
¹¹⁵ Καραδήμου-Γερόλυμπου, Αλέκα, *Η Θεσσαλονίκη, πριν και μετά από τον Ερνέστ Εμπράρ*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1, 6-7

¹¹⁶ ο.π. σελ. 8

η πρώτη δεν υλοποιήθηκε καθώς στη θέση της αποκαλύφθηκε η ελληνιστική και ρωμαϊκή αγορά¹¹⁷.

Η πλατεία Αριστοτέλους αποτελεί ένα πρότυπο των πλατειών που εμφανίσθηκαν κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και είχαν υιοθετήσει το μοντέλο της Ecole des Beaux-Arts και του ιταλικού ρασιοναλισμού. Σχεδιασμένη από τον γάλλο πολεοδόμο Εμπράρ είναι μία υποδειγματική υλοποίηση της γαλλικής πολεοδομίας της Ecole des Beaux-Arts¹¹⁸. Παρόλο που η πλατεία κατασκευάστηκε στο διάστημα 1917 με 1918 τα δύο ημικυκλικά της κτήρια, των οποίων η αρχιτεκτονική θυμίζει τις *façades ordonnancées* του Haussmann, ήταν από τα τελευταία που κτίσθηκαν. Το κτήριο που βρίσκεται στην δεξιά πλευρά της, όπου σήμερα είναι ο κινηματογράφος Ολύμπιον, κτίστηκε το 1950, ενώ αυτό που είναι στην αριστερή της πλευρά και στο οποίο σήμερα βρίσκεται το ξενοδοχείο Ηλέκτρα, κατασκευάστηκε το 1960¹¹⁹.

Η κάτοψη της πλατείας Αριστοτέλους συγκροτείται από ένα καμπύλο τμήμα στη βορειοανατολική της πλευρά, που διαμορφώνεται από τα δύο ημικυκλικά κτήρια και ένα παραλληλόγραμμο ακριβώς μπροστά του. Στη δυτική και ανατολική πλευρά του παραλληλογράμμου βρίσκονται δύο συγκροτήματα κτηρίων, που σήμερα χρησιμοποιούνται ως

Εικ. 58 Αρχική μελέτη της όψης των κτιρίων επί της πλατείας Αριστοτέλους από τον Εμπράρ το 1920

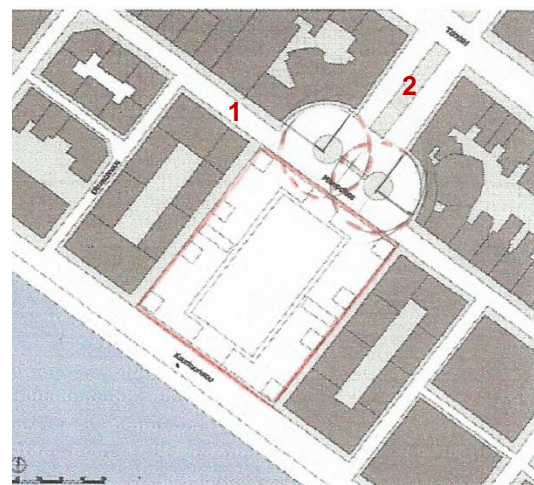
Εικ. 59 Η Rue de Rivoli στο Παρίσι το 1880. Φανερή είναι η ομοιότητα της τοξοστοιχίας με αυτή των κτηρίων της πλατείας Αριστοτέλους

¹¹⁷ Καραδήμου-Γερολύμπου, ο.π.

¹¹⁸ Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 107

¹¹⁹ Καραδήμου-Γερολύμπου, Αλέκα, *Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1985, σελ. 289. 291

1. Οδός Μητροπόλεως
2. Οδός Αριστοτέλους

Εικ. 60 Κάτοψη της πλατείας. Με διακεκομμένες σημειώνονται οι κύκλοι που διαμορφώνουν τα δύο ημικυκλικά κτήρια και με συνεχή κόκκινη γραμμή το παραλληλόγραμμο μπροστά τους

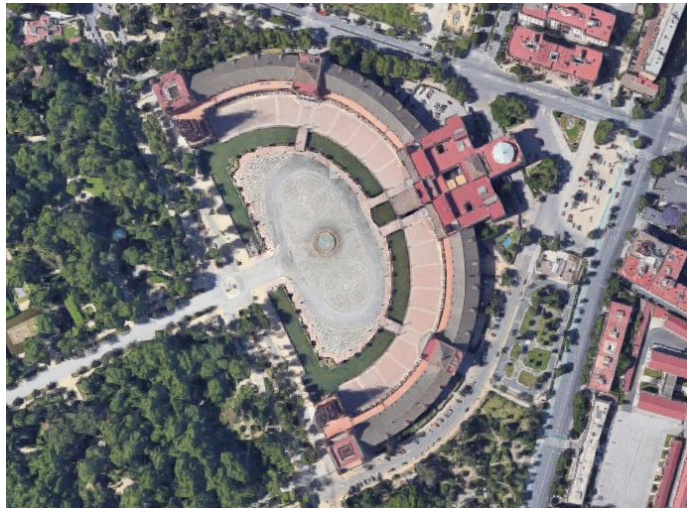
καταστήματα και υπηρεσίες στο ισόγειο και κατοικίες και γραφεία στους ορόφους. Οι όψεις των κτηρίων τόσο της πλατείας όσο και της οδού Αριστοτέλους, σχεδιάστηκαν σύμφωνα με ένα ειδικό Διάταγμα που θεσπίστηκε το 1923¹²⁰. Η πεζοδρομημένη σήμερα οδός Αριστοτέλους αποτελεί την κύρια είσοδο στην πλατεία, την οποία και ενώνει με την πλατεία Δικαστηρίων, ενώ η οδός Μητροπόλεως που είναι μία από τους κεντρικούς δρόμους της Θεσσαλονίκης, την διασχίζει κάθετα διαχωρίζοντας έτσι το ημικυκλικό από το παραλληλόγραμμο τμήμα της.

Εικ. 61 Αεροφωτογραφία της πλατείας σήμερα

¹²⁰ Δημουλά, Σοφία, *Μελέτη των μεταβολών του αστικού ιστού της Θεσσαλονίκης (1430-2000) με τη χρήση γεωπληροφοριακού συστήματος*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 231

Plaza de España -ΙΣΠΑΝΙΑ

Στη Σεβίλλη της Ισπανίας το 1929 πραγματοποιήθηκε η Ιβηρο-Αμερικανική έκθεση (Εχρο 29). Στόχος ήταν να δείξει το δέσιμο μεταξύ της Ισπανίας και των πρώτων της απομακρυσμένων αποικιών¹²¹.

Στα πλαίσια αυτής, το 1928 κατασκευάστηκε η **Plaza de España** που αποτελούσε και το κύριο έκθεμα της. Η πλατεία βρίσκεται στο πάρκο Parque de María Luisa, όπου και έλαβε χώρα η έκθεση και σχεδιάστηκε από τον ισπανό αρχιτέκτονα Aníbal González¹²². Είναι μία πλατεία ημιελλειπτικού σχήματος που περιβάλλεται από ένα μεγάλο τούβλινο κτήριο (19.000m²) το οποίο και ευθύνεται για αυτή της τη μορφή.

Για τον αρχιτέκτονα η αρχιτεκτονική της Αναγέννησης είχε μεγάλη σημασία ενώ είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα έργα του Palladio, από τον οποίο και επηρεάστηκε για την κάτοψη του σχεδίου της πλατείας. Χαρακτηριστικό είναι το σχέδιο του Palladio για την Villa Trissino στη Vicenza¹²³. Επιπλέον στον σχεδιασμό της συνδύασε την Art Deco του 1920, το τοπικό αναγεννησιακό στυλ και το Neo-Mudéjar¹²⁴. Σκοπός του ήταν να εντυπωσιάσει τους άλλους συμμετέχοντες της έκθεσης αλλά και τους επισκέπτες, καθώς επίσης να δείξει το ταλέντο της Σεβίλλης τόσο στην βιομηχανία όσο και στις τέχνες¹²⁵.

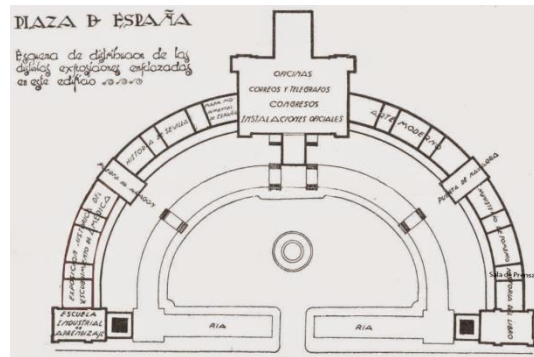
¹²¹ <https://veebrant.com/plaza-de-espana-seville/>

¹²² <http://www.andalucia.com/cities/seville/plazadeespana.htm>

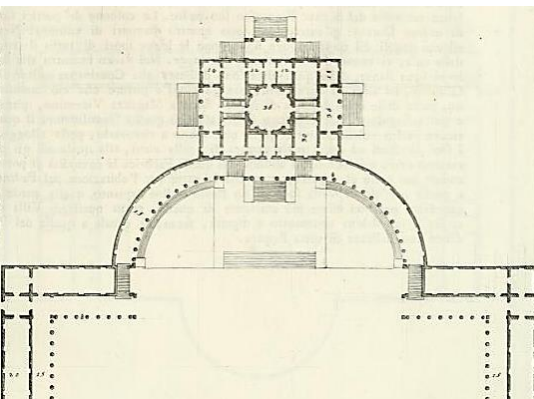
¹²³ <https://rutacultural.com/plaza-espana-sevilla/>

¹²⁴ Ένας τύπος αναβίωσης της μαυριτανικής αρχιτεκτονικής που στην Ισπανία παρουσιάστηκε σαν αναβίωση του στυλ Mudéjar. Εμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Μαδρίτη και σύντομα εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την χώρα.

¹²⁵ <http://www.andalucia.com/cities/seville/plazadeespana.htm>

Εικ. 62 Κάτοψη της πλατείας

Εικ. 63 Κάτοψη της Villa Trissino του Palladio

Παράλληλα η Plaza de España, αποτελεί ένα σύμβολο της «αγκαλιάς» μεταξύ της παλιάς μητρόπολης και των πρώην αποικιών της, ενώ η τοποθέτηση του περιβάλλοντος κτηρίου είναι τέτοια που βλέπει προς το Γουαδαλκιβίρ, το μοναδικό δρόμο σύνδεσης με την Αμερική για αιώνες, τονίζοντας έτσι το δέσιμο με την ισπανόφωνη Αμερική¹²⁶. Την πλατεία διατρέχει ένα κανάλι μήκους πεντακοσίων μέτρων, το οποίο ακολουθεί την καμπύλη της πρόσοψης του κτηρίου και διασχίζεται από τέσσερις γέφυρες Καθεμία από αυτές αντιπροσωπεύει ένα από τα τέσσερα παλαιότερα βασίλεια της Ισπανίας, αυτό της Ναβάρρας, της Καστίλης, της Αραγώνας και της Λεόν, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπουν την πρόσβαση από την πλατεία στο κτήριο. Τέλος η πλατεία χωρίζεται από τις γέφυρες σε τέσσερα τμήματα όπου υπάρχουν κεραμικές τοιχογραφίες που αναφέρονται στις 48 επαρχίες της Ισπανίας, παρουσιάζοντας είτε κάποιο χαρακτηριστικό τους σημείο είτε κάποια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή¹²⁷.

Η πλατεία είναι προσβάσιμη από δύο δρόμους. Τις πεζοδρομημένες λεωφόρους Isabella La Catolica και Rodríguez de Casso.

Εικ. 64 Αεροφωτογραφία της πλατείας

Εικ. 65 Άποψη του κτηρίου από τη γέφυρα της Αραγώνας

¹²⁶ <https://rutacultural.com/plaza-espana-sevilla/>

¹²⁷ <http://www.andalucia.com/cities/seville/plazadeespana.htm>

Το διάστημα 2007 με 2010 πραγματοποιήθηκε η αποκατάσταση της που λόγω της εγκατάλειψης και των βανδαλισμών που είχε υποστεί είχε χάσει την αρχική της μορφή¹²⁸. Σήμερα το κτήριο καταλαμβάνεται από γραφεία διοίκησης, ενώ σε ένα χώρο της στεγάζεται το ιστορικό στρατιωτικό μουσείο της Σεβίλλης.

Εικ. 66 Άποψη της πλατείας μετά την αποκατάσταση της

¹²⁸ <https://www.seville-traveller.com/plaza-de-espana/>

Dizengoff square -ΙΣΡΑΗΛ

Εικ. 67 Σχέδιο του Geddes για το Τελ Αβίβ.
Με κόκκινο σηματοδοτείται η πλατεία

1. Dizengoff street 2. Reines street
3. Pinsker street

Το 1925 ο Sir Patrick Geddes¹²⁹ υπέβαλε μία πρόταση αστικού σχεδιασμού του Τελ Αβίβ στο δήμο του Τελ Αβίβ, με τον τότε επικεφαλής Meir Dizengoff. Ο δήμος υιοθέτησε την πρόταση του κι έτσι το Τελ Αβίβ αποτελεί τη μοναδική πόλη που το κέντρο της σχεδιάστηκε εξ ολοκλήρου από τον Geddes¹³⁰. Μέρος του σχεδίου του ήταν και η πλατεία **Dizengoff (Zina Dizengoff)** που σχεδιάστηκε από την ισραηλινή αρχιτέκτονα Genia Averbuch, νικήτρια του διαγωνισμού για τον σχεδιασμό της το 1934¹³¹. Η πλατεία εγκαινιάστηκε το 1938 και πηρέ το όνομα της από την γυναίκα του πρώτου δήμαρχου του Τελ Αβίβ¹³².

Στον αρχικό σχεδιασμό της πλατείας προβλεπόταν η δημιουργία ενός υπόγειου χώρου στάθμευσης κάτω από την πλατεία, αλλά αντί για αυτό κατασκευάστηκε ένας κυκλικός κόμβος γύρω της, ενώ στο κέντρο της δημιουργήθηκε ένας κήπος και τοποθετήθηκαν ένα σιντριβάνι και σκιασμένοι χώροι ανάπαυσης. Η πλατεία είναι κυκλικής μορφής και αποτέλεσε κεντρικό σημείο της πόλης από την πρώτη μέρα κατασκευής της, γεγονός στο οποίο συνέβαλε και η τοποθεσία της. Βρίσκεται στη γωνία του κεντρικού δρόμου Dizengoff με τους δρόμους Reines και Pinsker και λόγω της μορφής του σαν κυκλικός κόμβος αποτελεί το σημείο συνάντησης έξι δρόμων. Στόχος του Geddes ήταν, μέσω των δρόμων που φεύγουν

¹²⁹ Sir Patrick Geddes (1854-1932): Σκωτσέζος βιολόγος, κοινωνιολόγος, γεωγράφος και πρωτοπόρος πολεοδόμος.

¹³⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Dizengoff_Square

¹³¹ <https://jwa.org/encyclopedia/article/architects-in-palestine-1920-1948>

¹³² <https://www.bauhaus-center.com/gallery-art-exhibition/dizengoff-square-architecture/>

ακτινωτά από την πλατεία, να συνδέσει την παλιά πόλη του Τελ Αβίβ με τη νέα στον Βορρά¹³³.

Το 1978 η πλατεία επανασχεδιάστηκε από τον ισραηλινό αρχιτέκτονα Tsvi Lissar με στόχο τη διευκόλυνση της κυκλοφοριακής συμφόρησης. Για να το πετύχει αυτό κατασκεύασε μία πλατεία εξ ολοκλήρου διαφορετική από την αρχική. Η αρχική πλατεία καλύφθηκε από μία υπερυψωμένη. Η πρόσβαση σε αυτή πραγματοποιείτο με ράμπες που τοποθετήθηκαν στα παρακείμενα πεζοδρόμια και στους πεζοδρόμους των δρόμων Ben Ami και Zamenhoff, ενώ η κίνηση των αυτοκινήτων γινόταν στο χαμηλότερο επίπεδο. Στη νέα πλατεία τοποθετήθηκε αρχικά στο κέντρο της ένα σιντριβάνι με ένα γυάλινο γλυπτό το οποίο όμως το 1986 αντικαταστάθηκε από ένα κινούμενο¹³⁴. Ωστόσο το 2016 αποφασίστηκε η επαναφορά της πλατείας στην αρχική της μορφή και στο ίδιο επίπεδο με το δρόμο¹³⁵.

Η πλατεία αποτελεί ένα από τα τοπία της ιστορικής «White City»¹³⁶ του Τελ Αβίβ, καθώς περιβάλλεται από κτήρια του Διεθνούς στυλ (International Style) με έντονες

Εικ. 68 Φωτογραφία της πλατείας από τη δεκαετία του 1940

Εικ. 69 Άποψη της πλατείας μετά την πρώτη της αναδιαμόρφωση

¹³³ https://en.wikipedia.org/wiki/Geddes_Plan_for_Tel_Aviv

¹³⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Dizengoff_Square#cite_note-HAAR-1

¹³⁵ <https://www.bauhaus-center.com/gallery-art-exhibition/dizengoff-square-architecture/>

¹³⁶ Το White City αναφέρεται σε ένα σύνολο περισσότερων των 4.000 κτηρίων που χτίστηκαν με μία ενιαία μορφή του International Style στο Τελ Αβίβ από το 1930 με έντονες επιρροές Bauhaus από Εβραίους αρχιτέκτονες, κυρίως από τη Γερμανία

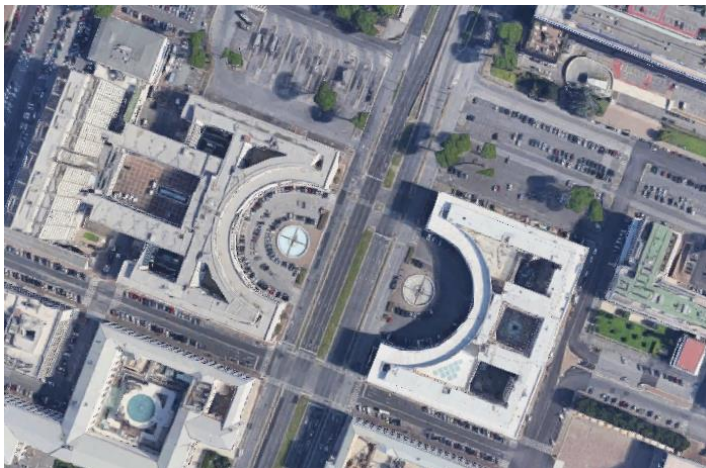
επιρροές από το Bauhaus¹³⁷. Σήμερα στο ισόγειο τους καταλαμβάνονται από καταστήματα ενώ στους ορόφους ορισμένα χρησιμοποιούνται ως κατοικίες και άλλα ως ξενοδοχεία.

Εικ. 70 Σημερινή εικόνα της πλατείας

¹³⁷ [https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_\(Tel_Aviv\)](https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_(Tel_Aviv))

Piazzale delle Nazioni Unite -ITALIA

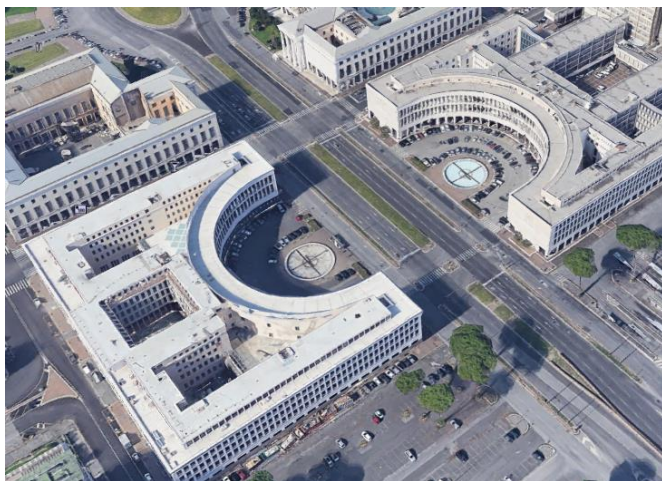

θα επικαλείτο τη δόξα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οδήγησε στην μνημειακότητα των κτηρίων της¹⁴⁰.

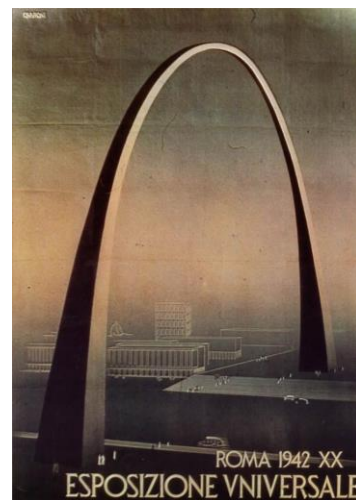
Το σχήμα της πλατείας σε κάτοψη διαμορφώνεται από δύο ημικύκλια, το ένα στη νοτιοδυτική της πλευρά και το άλλο στη βορειοανατολική της, καθώς και από ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο ανάμεσα τους. Το παραλληλόγραμμο δημιουργείται από τον δρόμο Via Cristoforo Colombo, που διαχωρίζει τα δύο ημικύκλια. Ο δρόμος αυτός που ονομαζόταν Via del Impero και είχε χαραχτεί από τον Μουσολίνι, διέσχισε την αρχαία πόλη και την συνέδεε με τη νέα πρωτεύουσα που ο ίδιος ήθελε να δημιουργήσει στην EUR'42¹⁴¹. Τα κτήρια της πλατείας σήμερα χρησιμοποιούνται για διοικητικά γραφεία και υπηρεσίες.

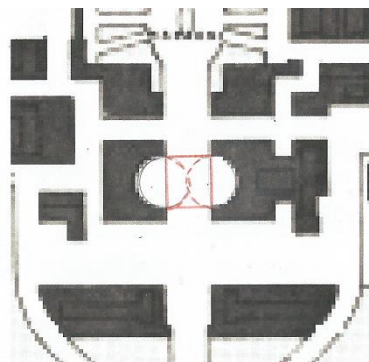
Εικ. 74 Σημερινή άποψη της πλατείας

¹⁴⁰ Frampton, Kenneth, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική*, μετάφραση Θ. Ανδρουλάκης και Μ. Παγκάλου, εκδόσεις Θεμέλιο, 4^η έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.188,195

¹⁴¹ ο.π. σελ.189

Εικ. 72 Αφίσα για την Παγκόσμια Έκθεση σχεδιασμένη από τον Libera που απεικονίζει την Porta Imperiale

Εικ. 73 Κάτοψη της πλατείας. Με διακεκομμένες σημειώνονται οι κύκλοι που διαμορφώνουν τα δύο ημικύκλια και με συνεχή κόκκινη γραμμή το παραλληλόγραμμο ανάμεσα τους

Piazza d' Italia-ΗΠΑ

Το 1974 πραγματοποιήθηκε στην Νέα Ορλεάνη των ΗΠΑ ένας αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την αναδιαμόρφωση μίας παρακμασμένης περιοχής που καταλαμβάνονταν από ένα 22 ορόφων κτήριο και από βιομηχανικές αποθήκες χαμηλού ύψους κατασκευασμένες κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Στόχος του διαγωνισμού ήταν να στεγαστούν στην περιοχή εμπορικές δραστηριότητες και τα κεντρικά γραφεία της Ιταλικής κοινότητας, καθώς και η δημιουργία ενός συμβολικού χώρου συνάντησης προς τιμήν της^{142,143}. Το πρώτο βραβείο δόθηκε στο γραφείο Perez and Associates και το δεύτερο στο γραφείο UIG του Charles Moore. Λόγω όμως της έλλειψης της απαιτούμενης έμφασης στον χώρο συνάντησης στην πρόταση του πρώτου, αποφασίστηκε η πραγματοποίηση αυτής με τη συνεργασία του UIG για την οργάνωση του εξωτερικού χώρου¹⁴⁴. Έτσι το 1978 κατασκευάστηκε από τον Charles Moore η **Piazza d' Italia**.

Ο αρχιτέκτονας ως οπαδός της μεταμοντέρνας αρχιτεκτονικής και φανατικός ιστορικιστής που πίστευε ότι καθήκον του ήταν να «δημιουργεί χώρους με ταυτότητα», έφτιαξε μία πλατεία κυκλικής μορφής, χαρακτηριστικό

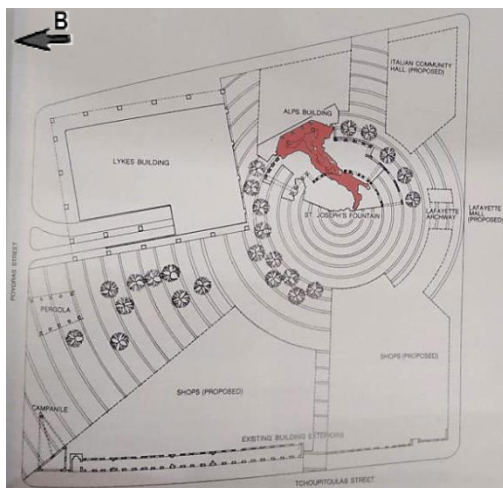
¹⁴² Favole, Paolo, *Squares in contemporary architecture*, μετάφραση L.A. Rey, εκδόσεις Architectura & Natura Waanders Publishers, Μιλάνο, 1995, σελ. 77

¹⁴³ Broadbent, Geoffrey, *Emerging concepts in urban space design*, εκδόσεις Van Nostrand Reinhold, Λονδίνο, 1990, σελ. 260

¹⁴⁴ Favole, Paolo, ο.π.

Εικ. 75 Εικόνα της πλατείας με τον φωτισμό νέον

Εικ. 76 Κάτοψη της πλατείας. Με κόκκινο σηματοδοτείται το σιντριβάνι στο σχήμα του χάρτη της Ιταλίας

παράδειγμα αυτής του της πεποίθησης¹⁴⁵, με έντονη σκηνογραφία προερχόμενη από το μπαρόκ. Καθώς η πλατεία προοριζόταν για την ιταλοαμερικανική κοινότητα, ο Moore έκανε προφανείς αναφορές στα μπαρόκ σιντριβάνια της Ρώμης και κυρίως στη Fontana di Trevi, ενώ χρησιμοποίησε κίονες όλων των κλασικών ρυθμών στους οποίους όμως τοποθέτησε φωτισμό με νέον, μπρούτζινα στεφάνια και κιονόκρανα¹⁴⁶.

Η κάτοψη της Piazza d' Italia αποτελείται από μια διαδοχική σειρά ομόκεντρων δακτυλίων άσπρου και μαύρου χρώματος εναλλάξ, που προήλθαν από τις μαύρες και άσπρες ρίγες ενός κοντινού μοντερνιστικού ουρανοξύστη¹⁴⁷. Το κύριο στοιχείο της πλατείας είναι ένα μνημειακό σιντριβάνι στο σχήμα του χάρτη της Ιταλίας. Το νερό που τον περιβάλλει αντιπροσωπεύει την Αδριατική και το Τυρρηνικό πέλαγος, ενώ στο κέντρο των δακτυλίων βρίσκεται η Σικελία που αποτελεί και τον τόπο προέλευσης της πλειοψηφίας των Ιταλών της Νέας Ορλεάνης¹⁴⁸. Δεξιά και αριστερά από το σημείο που βρίσκονται οι Άλπεις στον χάρτη της πλατείας, είναι τοποθετημένες κιονοστοιχίες πέντε αρχιτεκτονικών ρυθμών¹⁴⁹, οι οποίες ακολουθούν την περιφέρεια των ομόκεντρων κύκλων. Το ύψος τους αυξάνεται καθώς μεγαλώνει η ακτίνα

¹⁴⁵ Arnason, H.H., *Ιστορία της σύγχρονης τέχνης*, μετάφραση Φ. Κοκαβέσης, εκδόσεις Επίκεντρο, 2^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 682

¹⁴⁶ Montaner, Josep, Maria, *Ιστορία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής*, μετάφραση Μ. Παλαιολόγου, Α. Γιακουμάτος, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2014, σελ. 345

¹⁴⁷ Arnason, H.H., ο.π.

¹⁴⁸ Broadbent, Geoffrey, ο.π. σελ. 261

¹⁴⁹ Arnason, H.H., ο.π. σελ. 683

των κύκλων. Η πιο εσωτερική κιονοστοιχία που διασχίζει την Αδριατική είναι τοσκανικού ρυθμού, ενώ πίσω από αυτή είναι μία ιωνικού ρυθμού. Αριστερά της τελευταίας και πάνω στην περιφέρεια του επόμενου δακτυλίου βρίσκεται μία σειρά κιόνων κορινθιακού ρυθμού. Από την πλευρά του Τυρρηνικού πελάγους πίσω από το τελείωμα της τοσκανικού ρυθμού κιονοστοιχίας είναι μία δωρικού ρυθμού και πίσω από αυτήν υπάρχει μία κιονοστοιχία σύνθετου ρυθμού¹⁵⁰.

Η είσοδος στο χώρο της πλατείας γίνεται από τη βόρεια πλευρά όπου υπάρχει μία πέργκολα στηριζόμενη πάνω σε μια διπλή κιονοστοιχία.

Από την αρχή της δημιουργίας της δεν κατάφερε να λειτουργήσει σαν δημόσιος χώρος, ενώ ο ουρανοξύστης που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της την κρύβει από το δρόμο με αποτέλεσμα να είναι σχεδόν αόρατη. Έτσι γρήγορα η πλατεία λόγω της εγκατάλειψης και της έλλειψης συντήρησης, περιήλθε σε άσχημη κατάσταση. Το 2002 ξεκίνησαν εργασίες αποκατάστασης για την επαναφορά της στην αρχική της μορφή που ολοκληρώθηκαν το 2004. Λίγα χρόνια αργότερα, το 2013, λόγω επιπλέον ανάγκης για συντήρηση και βελτίωση ανακοινώθηκε ένα νέο σχέδιο εργασιών, που προέβλεπε την τοποθέτηση πρασίνου μεταξύ του χώρου της πλατείας και των παρακείμενων

Εικ. 77 Άποψη του κεντρικού τμήματος της πλατείας

κορινθιακός ρυθμός

σύνθετος ρυθμός

Εικ. 78 Λεπτομέρειες των κιονόκρανων

¹⁵⁰ Broadbent, Geoffrey, ο.π. σελ. 261

χώρων στάθμευσης και την επαναφορά του σιντριβανιού στην αρχική του μορφή¹⁵¹.

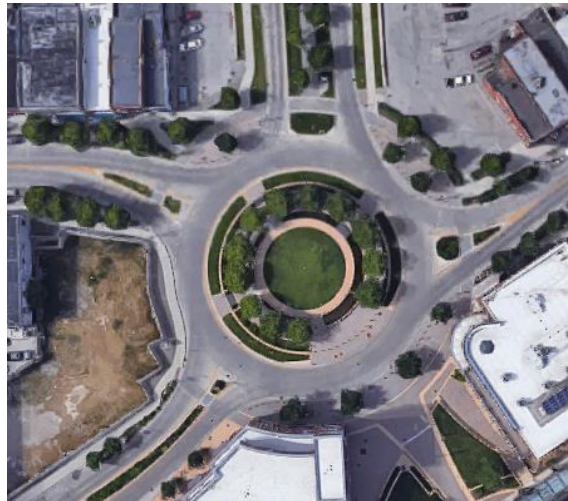

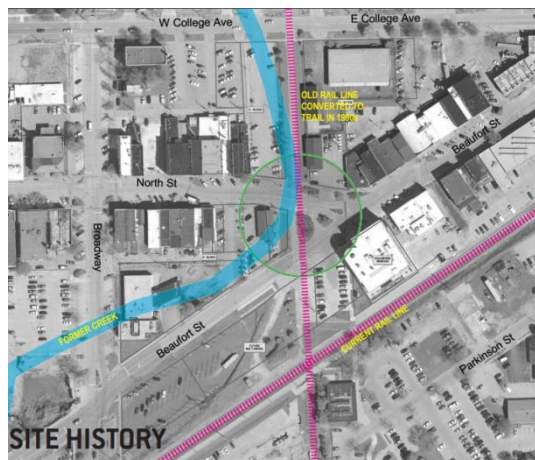
Εικ. 79 Σημερινή εικόνα της πλατείας

¹⁵¹ [https://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_d%27Italia_\(New_Orleans\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_d%27Italia_(New_Orleans))

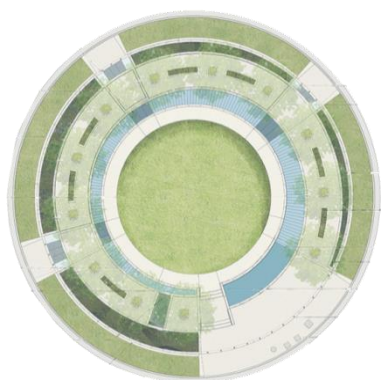
Πλατείες 21^{ου} αιώνα

The Circle-ΗΠΑ

Εικ. 90 Χάρτης της εμπορικής συνοικίας πριν την αναβάθμιση. Με γαλάζιο σημειώνεται η παλιά ροή των όμβριων υδάτων, με μωβ οι παλιές και οι σημερινές γραμμές του τρένου και με πράσινο το σημείο που δημιουργήθηκε η πλατεία

Εικ. 81 Σχέδιο της πλατείας με ευδιάκριτα τα διαφορετικά είδη πρασίνου

Στο Ιλινόις των ΗΠΑ το 1999 το δημοτικό συμβούλιο της πόλης Normal αποφάσισε την αναβάθμιση της κεντρικής εμπορικής της συνοικίας. Έπειτα από εκτεταμένη έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τις ανάγκες της περιοχής, το συμβούλιο κατέληξε το 2001 σε ένα σχέδιο ανάπτυξης. Μέρος του σχεδίου ήταν η δημιουργία ενός κυκλικού κόμβου-πλατείας στη θέση μίας δυσλειτουργικής διασταύρωσης, το οποίο ανατέθηκε στους Hoerr Schaudt landscape architects¹⁵². Οι εργασίες ξεκίνησαν το 2002 και ολοκληρώθηκαν το 2010¹⁵³.

Η κυκλική πλατεία **The Circle** βρίσκεται στον κεντρικό πυρήνα του Uptown Normal (πρώην Downtown Normal). Στο κέντρο της διαθέτει ένα πάρκο καλυμμένο με πράσινο, που περιβάλλεται από ένα πλακόστρωτο με καθίσματα, σκιασμένους χώρους και υδάτινα στοιχεία. Η πλατεία λειτουργεί σαν πύλη εισόδου για αυτούς που έρχονται στην πόλη από τον κεντρικό σταθμό μεταφορών που βρίσκεται δίπλα της και σαν σημείο διασταύρωσης τριών δρόμων, τους Beaufort Street, North Street και Constitution Boulevard. Στόχος του γενικού σχεδίου ήταν η ανάπτυξη του ιστορικού κέντρου της πόλης μέσω της χρήσης των υποδομών που ήδη υπήρχαν και τη βελτίωση των δημόσιων μεταφορών, καθώς επίσης και η βιωσιμότητα¹⁵⁴. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και ο σχεδιασμός της πλατείας.

¹⁵² <https://www.uptownnormal.com/about/>

¹⁵³ <http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>

¹⁵⁴ <http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>

Βασικό στοιχείο του σχεδιασμού αποτέλεσε ο καθαρισμός των όμβριων υδάτων μέσω ενός συστήματος φυσικών φίλτρων. Η συλλογή των υδάτων γίνεται μέσω της πρασιάς που είναι περιμετρικά της πλατείας αλλά και από τις πρασιές των δύο δρόμων, Beaufort Street και Constitution Boulevard¹⁵⁵. Αυτό το σύστημα καθαρισμού επιστρέφει τα καθαρά πλέον ύδατα στο χώρο της πλατείας μέσω ενός είδους σιντριβανιού, που διαμορφώνει την πηγή που περιβάλλει το κεντρικό πάρκο της, ενώ ανακυκλώνει το νερό μέσω ενός συστήματος ύδρευσης των παρακείμενων χώρων πρασίνου της¹⁵⁶.

Η πλατεία είναι ένας σημαντικός κόμβος κοινωνικών δραστηριοτήτων, όπου τα παιδιά παίζουν με το νερό, φεστιβάλ τεχνών οργανώνονται, η μπάντα του Πανεπιστημίου δίνει παραστάσεις και άνθρωποι περιμένουν τα τρένα στο σταθμό. Έτσι το Circle αποτελεί μία ζωντανή πλατεία όπου τα φυσικά καθαρισμένα όμβρια ύδατα, ο δημόσιος χώρος και το σύστημα μεταφορών λειτουργούν ταυτόχρονα¹⁵⁷.

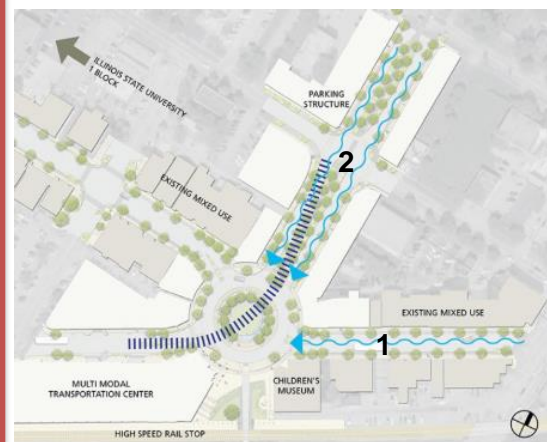

Εικ. 84 Λεπτομέρεια του σιντριβανιού

¹⁵⁵ Το ίδιο

¹⁵⁶ <https://moool.com/en/the-circle-uptown-normal-by-hoerr-schaudt-landscape-architects.html>

¹⁵⁷ <http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>

1. Beaufort Street 2. Constitution Boulevard

Εικ. 82 Σχέδιο της συνοικίας με την πλατεία. Με γαλάζιο σηματοδοτείται η ροή των όμβριων υδάτων

Εικ. 83 Σημερινή εικόνα της πλατείας

Piazza della Liberta-ITALIA

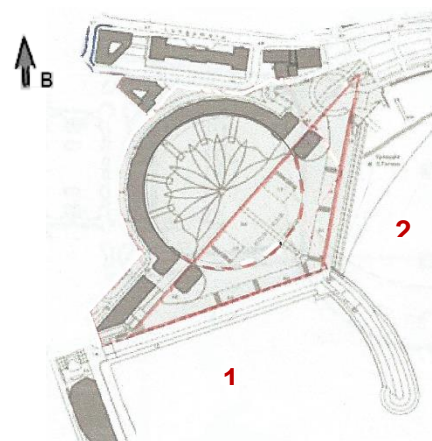

Στις αρχές του 1990 στο Σαλέρνο της Ιταλίας ανατέθηκε στον αρχιτέκτονα Oriol Bohigas ο σχεδιασμός του νέου πολεοδομικού σχεδίου της πόλης, το οποίο έγινε αποδεκτό μόλις το 2006. Ο αρχιτέκτονας εστίασε το ενδιαφέρον του σε συγκεκριμένες περιοχές που θεωρούσε στρατηγικής σημασίας με σκοπό να γίνουν σε αυτές στοχευμένες επεμβάσεις. Μία από τις πρώτες εφτά περιοχές ήταν αυτή της Santa Teresa της οποίας οι τελικές απαιτήσεις ανακοινώθηκαν το 2007¹⁵⁸. Στην περιοχή έπρεπε να δημιουργηθεί μία μνημειακή ημικυκλική πλατεία μεγέθους 30.000 τετραγωνικών μέτρων που θα έχει σαν φόντο ένα κτήριο στηριζόμενο σε στοά 8 μέτρων ή και παραπάνω, καθώς και έναν υπόγειο χώρο στάθμευσης. Το έργο ανατέθηκε στον Ricardo Bofill, ο οποίος σχεδίασε την **Piazza della Libertà**¹⁵⁹. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 2009 αλλά το 2012 σταμάτησαν λόγω σοβαρών στατικών προβλημάτων του χώρου στάθμευσης.

Η πλατεία, που υπερυψώθηκε ώστε να είναι στο ίδιο επίπεδο με τη γύρω περιοχή, αποτελείται από ένα ημικύκλιο με διάμετρο 150 μέτρων στο βορειοδυτικό της τμήμα και ένα τρίγωνο στο νοτιοανατολικό της. Το ημικύκλιο καθορίζεται από ένα κτήριο σε σχήμα μισοφέγγαρου (Crescent) και διαχωρίζεται από το τριγωνικό τμήμα με έναν

Εικ. 85 Η περιοχή της Santa Teresa πριν τη δημιουργία της πλατείας (2007)

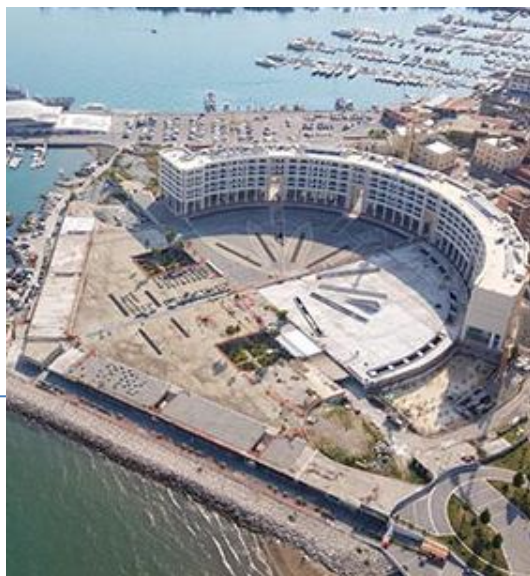

1. Μώλος Manfredi 2. Παραλιακό μέτωπο

Εικ. 86 Κάτοψη της πλατείας. Με διακεκομμένες σημειώνεται ο κύκλος διαμόρφωσης του Crescent και με κόκκινη συνεχή γραμμή το τριγωνικό τμήμα της πλατείας

¹⁵⁸ Giannattasio, Paola, *Modello di trasformazione urbana*, εκδόσεις Gangemi Editore, Ρώμη, 2012, σελ. 73

¹⁵⁹ Manzo, Elena, *La città che si rinnova*, εκδόσεις FrancoAngeli, Μιλάνο, 2012, σελ. 305

Εικ. 87 Αποψη της πλατείας το 2018

Εικ. 88 Λεπτομέρεια της στοάς

άξονα που συνδέει το παραλιακό μέτωπο με τον μώλο Manfredi. Η πλατεία καλύπτει μια έκταση 27.000 τετραγωνικών μέτρων, ενώ βρίσκεται σε ένα ύψος 5 μέτρων πάνω από το επίπεδο της θάλασσας. Κάτω από το επίπεδο της πλατείας βρίσκεται ένας χώρος στάθμευσης 750 θέσεων. Οι δύο εισοδοί του, που βρίσκονται στις δύο άκρες του Crescent, είναι καμπύλης μορφής και κατοπτρικοί μεταξύ τους. Το δάπεδο της Piazza della Libertà, διακοσμείται από ένα σχέδιο λουλουδιού το οποίο ο αρχιτέκτονας εμπνεύστηκε από τις γεωμετρίες των Νορμανδών που ίχνη τους υπάρχουν στο ιστορικό κέντρο της πόλης¹⁶⁰. Στις τρεις πλευρές του τριγώνου υπάρχουν τρία ζεύγη ραμπών και κλιμακοστασίων που οδηγούν στο κάτω επίπεδο της πλατείας όπου μέσω δύο διαδρόμων συνδέουν το λιμάνι με την παραλία Santa Teresa. Σε αυτό το επίπεδο θα υπάρχουν εμπορικές χρήσεις καθώς και χώροι γραφείων¹⁶¹.

Το ισόγειο του Crescent, που περιβάλλει την πλατεία και είναι στο ίδιο επίπεδο με αυτήν, διαθέτει μία στοά ύψους 8 μέτρων και βάθους 6 μέτρων. Τόσο αυτή όσο και ο ημιώροφος του κτηρίου καταλαμβάνονται πλήρως από καταστήματα, ενώ τα πέντε επάνω επίπεδα προορίζονται για χώρους κατοικίας¹⁶². Τέλος στο κτήριο και στην ίδια ευθεία με τον κάθετο άξονα του ημικυκλίου, βρίσκεται μία είσοδος-έξοδος

¹⁶⁰ [https://it.wikipedia.org/wiki/Piazza_della_Libert%C3%A0_\(Salerno\)#Il_progetto_complessivo](https://it.wikipedia.org/wiki/Piazza_della_Libert%C3%A0_(Salerno)#Il_progetto_complessivo)

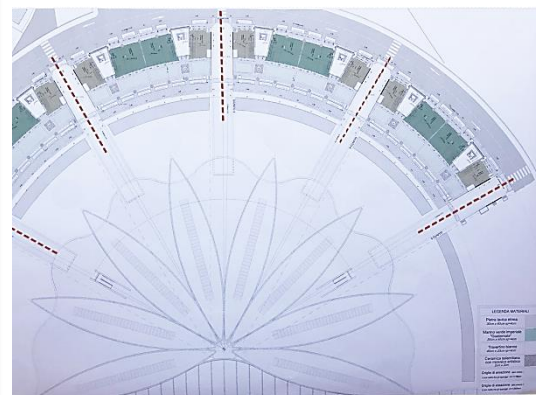
¹⁶¹ <http://www.crescentsalerno.it/il-crescent/>

¹⁶² Το ίδιο

της πλατείας όπως επίσης και άλλες δύο εισοδοί-έξοδοι στη βόρεια και νότια πλευρά του αντίστοιχα. Καθεμία από αυτές σηματοδοτείται από ένα παραλληλόγραμμο σχήμα στο δάπεδο της πλατείας.

Έπειτα από αρκετές δικαστικές διαμάχες και την τελική ανάθεση της κατασκευής της πλατείας στην κατασκευαστική εταιρία RCM της οικογενείας Rainone, το Σεπτέμβριο του 2019, η ολοκλήρωση της Piazza della Libertà προβλέπεται στα τέλη του 2020¹⁶³.

¹⁶³<http://www.salernotoday.it/economia/piazza-della-liberta-parcheggio-firma-appalto-completamento-2020.html>

Εικ. 89 Κάτοψη μέρους του κτιρίου και της πλατείας. Με διακεκομμένες σημειώνονται οι πέντε εισοδοί-έξοδοι

EPHNEIA

Καμπύλη μορφή - αποτέλεσμα προϋπάρχουσας ή νέας χάραξης

Η καμπύλη μορφή των υπό μελέτη πλατειών έχει προκύψει από ποικίλους παράγοντες ανάλογα με την χρονική περίοδο κατασκευής τους, τον τόπο όπου βρίσκονται, αλλά και τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν. Σε ορισμένες, όπως στην περίπτωση της Piazza Navona στη Ρώμη αλλά και στην Piazza dell' Anfiteatro το σχήμα τους προήλθε από προηγούμενες χαράξεις, καθώς η πρώτη χτίστηκε στο σημείο του Ιπποδρόμου ακολουθώντας το σχήμα του, ενώ η δεύτερη κατασκευάστηκε πάνω στα ερείπια ενός ρωμαϊκού αμφιθεάτρου. Αντίθετα σε άλλες οι αρχιτέκτονες επηρεάστηκαν στο σχεδιασμό από παλαιότερες κατασκευές, είτε αυτές ήταν μνημεία της αρχαίας εποχής, είτε πλατείες πιο πρόσφατων περιόδων. Ένα τέτοιο παράδειγμα επηρεασμού από αρχαία μνημεία, είναι η πλατεία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη που μιμείται το σχήμα των ρωμαϊκών αμφιθεάτρων και ιπποδρόμων, καθώς και το Circus στην Αγγλία που έχει ως πρότυπο το Στόουνχεντζ σε σχήμα και διαστάσεις και το Κολοσσαίο στις όψεις των κτηρίων. Ενώ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Piazza del Popolo της οποίας ο επανασχεδιασμός της είναι εμπνευσμένος από την πλατεία του Αγίου Πέτρου. Ωστόσο υπάρχουν πλατείες στις οποίες η χρήση της καμπύλης για τον σχεδιασμό τους δεν ήταν αποτέλεσμα κατασκευών ή χαράξεων που προϋπήρχαν, αλλά προέκυψε από τους στόχους κατασκευής τους, καθώς επίσης και από τις επιρροές του εκάστοτε αρχιτέκτονα. Μία τέτοια περίπτωση είναι η Plaza de España στη Σεβίλλη, που ήθελε να προβάλλει τη σχέση της παλιάς μητρόπολης με τις πρώην αποικίες με τη μορφή μιας αγκαλιάς. Στη Γαλλία, οι βασιλικές πλατείες Place des Victoires και Place de la liberation ήταν κυκλικού και ημικυκλικού σχήματος αντίστοιχα, προκειμένου να αναδείξουν με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο το άγαλμα του βασιλιά που ήταν τοποθετημένο στο κέντρο τους. Λειτουργούσαν δηλαδή σαν ένα υπόβαθρο για το μνημείο που βρισκόταν σε αυτές. Ενώ τέλος, η Πλατεία Αριστοτέλους αποτελεί ένα παράδειγμα όπου το σχήμα της πλατείας ήταν

αποτέλεσμα των επιρροών του αρχιτέκτονα, στην συγκεκριμένη περίπτωση από την Ecole des Beaux-Arts.

Μορφή και χρήση – συσχέτιση

Η μορφή ορισμένων πλατειών από αυτές που μελετώνται έχει επηρεάσει τη σημερινή τους χρήση, ενώ σε πιο σύγχρονες πλατείες, του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα, η χρήση ήταν ο καθοριστικός παράγοντας για την απόκτηση μίας καμπύλης μορφής. Πιο συγκεκριμένα, η κυκλική μορφή των πλατειών στις οποίες συγκλίνουν σημαντικοί οδικοί άξονες έχει οδηγήσει σήμερα στο να χρησιμοποιούνται σαν κυκλικοί κόμβοι (roundabout) παρά σαν πλατείες, αλλά και ως χώροι στάθμευσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Place des Victoires στην οποία η συγκέντρωση έξι δρόμων σε συνδυασμό με το σχήμα της, την μετέτρεψε σε έναν κυκλικό κόμβο για την κίνηση των αυτοκινήτων και σε περιοχή παρόδιας στάθμευσης, καθώς βρίσκεται στο κέντρο του Παρισιού. Αυτό επηρέασε και τη γενικότερη χρήση της σαν πλατεία αφού πλέον δεν αποτελεί σημείο συνάντησης και συγκέντρωσης ανθρώπων.

Στις πιο σύγχρονες πλατείες που η μορφή τους επηρεάστηκε από τη χρήση δεν υπήρξε αρνητική επίδραση ως προς την λειτουργία τους σαν χώρος συνάθροισης ατόμων και δημοσίου καθιστικού. Αυτό συνέβη διότι σχεδιάστηκαν εξ αρχής σαν κυκλικοί κόμβοι διευκόλυνσης της κυκλοφοριακής κίνησης που ταυτόχρονα θα είχαν και τη λειτουργία μίας πλατείας. Δύο τέτοιες περιπτώσεις είναι η πλατεία Dizengoff στο Τελ Αβίβ που κατασκευάστηκε το 20^ο αιώνα και η Circle του 21^{ου} αιώνα στο Ιλινόις.

Κυρίαρχος χαρακτήρας

Από τις δεκαοχτώ πλατείες που διερευνήθηκαν οι οχτώ έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό που τις ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες, αυτό της μνημειακότητας. Οι πλατείες αυτές είναι κυρίως των παλαιότερων εποχών, με τις περισσότερες να ανήκουν στον 17^ο αιώνα. Η επικράτηση αυτού του χαρακτήρα οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ήταν εκείνος που εξυπηρετούσε καλύτερα το σκοπό δημιουργίας τους, διαφορετικό σε κάθε περίπτωση. Η πλατεία του Αγίου Πέτρου είχε σκοπό την εξυπηρέτηση των τελετουργικών αναγκών του Βατικανού, που είχαν ανάγκη τη μεγαλοπρέπεια. Οι πλατείες Place de la liberation, Place des Victoires και Piazza Navona, που συνδέονταν με τον βασιλιά / πάπα, είχαν ως στόχο την ανάδειξη του αγάλματος του στις δυο πρώτες και του μεγαλείου της οικογένειας του στην τελευταία. Αυτή η ανάγκη προβολής της δύναμης του βασιλιά ή πάπα στην περίπτωση της Piazza Navona, είναι που οδήγησε στο μνημειακό χαρακτήρα. Στη Σεβίλλη η Plaza de España με το καμπύλο κτίριο που την περιβάλλει αποσκοπούσε στον εντυπωσιασμό των άλλων συμμετεχόντων στην Expo 29. Αντίθετα η Piazzale delle Nazioni Unite, που ανήκει και στις πιο σύγχρονες πλατείες αυτού του χαρακτήρα, σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει πολιτικούς σκοπούς του ιταλικού φασισμού και να δείξει τη σύνδεση του με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Τέλος, στην περίπτωση της Piazza della Libertà στο Σαλέρνο, η μνημειακότητα αποτελεί ένα από τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά της πλατείας, που ζητείτο από τις δημοτικές αρχές κατά την ανάθεση του έργου στον αρχιτέκτονα που τη σχεδίασε.

Σύγχρονη καθημερινότητα

Οι αστικές πλατείες που αποτέλεσαν το αντικείμενο έρευνας, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους έχουν καταφέρει να ενταχθούν στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Σε αυτό συνέβαλαν διάφοροι παράγοντες. Ένας από τους

σημαντικότερους είναι η απουσία του αυτοκινήτου από το εσωτερικό τους, αλλά και η θέση τους στην πόλη.

Αρχικά μετά την εμφάνιση των αυτοκινήτων οι περισσότερες ιταλικές πλατείες του 17^{ου} και 19^{ου} αιώνα, καθώς και η Place de la liberation, καταλήφθηκαν βαθμιαία από αυτά. Ωστόσο σταδιακά από τη δεκαετία του 1960 ξεκίνησε η απομάκρυνση τους από το εσωτερικό των πλατειών και η ελεύθερη κίνηση των πολιτών σε αυτές. Αναλυτικότερα η Piazza del Campo ήταν η πρώτη ιταλική πλατεία στην οποία απαγορεύθηκε η διέλευση των αυτοκινήτων και αργότερα τη δεκαετία του '70 εφαρμόστηκε και στις υπόλοιπες. Εξαίρεση αποτελεί η Piazza dell' Anfiteatro όπου αυτό συνέβη τη τελευταία δεκαετία. Στην Place de la liberation της Ντιζόν μετά την τελευταία ανάπλαση που πραγματοποιήθηκε το 2006 η πλατεία πεζοδρομήθηκε και ο χώρος αποδόθηκε στους πεζούς. Αντίθετα στην Plaza Redonda λόγω του μεγέθους και της δομής της, η διέλευση των οχημάτων δεν ήταν ποτέ δυνατή, διατηρώντας έτσι τον εμπορικό της χαρακτήρα.

Σε περιπτώσεις όπως του Circus στο Bath και της Place des Barricades, οι οποίες περιβάλλονται από κατοικίες, η ένταξη τους στην καθημερινότητα της πόλης δεν έχει επιτευχθεί, καθώς δεν αποτελούν σημείο συνάντησης. Ενώ κάτι ανάλογο συνέβη στην περίπτωση της Piazza d' Italia στη Νέα Ορλεάνη που ποτέ δεν κατάφερε να λειτουργήσει σαν δημόσιος χώρος της πόλης.

Οι πλατείες Monument circle, Αριστοτέλους, Dizengoff και Circle λόγω της κεντρικής τους θέσης εντάχθηκαν εξ αρχής στη ζωή της πόλης, σε αντίθεση με την Piazzale delle Nazioni Unite και την Plaza de España που τόσο η θέση τους έξω από το κέντρο της πόλης, όσο και ο λόγος δημιουργίας τους εμπόδισαν την ένταξη τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένα βιβλιογραφία

1. Άγνωστου συγγραφέα, *Siena, city of art*, εκδόσεις Plurigraf, Σιένα, 1998
2. Arnason, H.H., *Ιστορία της σύγχρονης τέχνης*, μετάφραση Φ. Κοκαβέσης, εκδόσεις Επίκεντρο, 2η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2006
3. Blunt, Anthony, *Art and architecture in France 1500 to 1700*, εκδόσεις Penguin Books, Αγγλία, 1973
4. Boardman, Jonathan, *Rome*, εκδόσεις Interlink Books, Νέα Υόρκη, 2001
5. Broadbent, Geoffrey, *Emerging concepts in urban space design*, εκδόσεις Van Nostrand Reinhold, Λονδίνο, 1990
6. Callut, Michelle, «κ.α», *La patrimoine monumental de la Belgique*, εκδόσεις Pierre Mardaga, Λιέγη, 1989
7. Campaneto, G., *I palazzi di Roma*, εκδόσεις Newton Compton, Ρώμη, 1993
8. Chierichetti, Sandro, *Sienna, its art, its palio*, εκδόσεις R.I.S. by Italo Romboni, Σιένα, 1982
9. Cleary, Richard L., *The Place royal and urban design in the ancient regime*, εκδόσεις Cambridge University press, ΗΠΑ, 1999
10. Conway, Hazel και Roenisch, Rowan, *Undersatnding architecture*, εκδόσεις Routledge, 2^η έκδοση, Oxon, 2005
11. Dunn, Jacob Piatt, *Indiana and Indianans*, εκδόσεις The American historical society, Σικάγο, 1919
12. Favole, Paolo, *Squares in contemporary architecture*, μετάφραση L.A. Rey, εκδόσεις Architectura & Natura Waanders Publishers, Μιλάνο, 1995
13. Frampton, Kenneth, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική*, μετάφραση Θ. Ανδρουλάκης και Μ. Παγκάλου, εκδόσεις Θεμέλιο, 4^η έκδοση, Αθήνα, 2009
14. Francis, Mark, *Urban open space: designing for user needs*, εκδόσεις Island Press, Ουάσινγκτον, 2003
15. Giannattasio, Paola, *Modello di trasformazione urbana*, εκδόσεις Gangemi Editore, Ρώμη, 2012

16. Giedion, Sigfried, *Space ,time and architecture*, εκδόσεις Cambridge, Massachusets Harvard University press, 14η έκδοση. ΗΠΑ, 2002
17. Manzo, Elena, *La citta che si rinnova*,εκδόσεις FrancoAngeli, Μιλάνο, 2012
18. Mazzarosa, Antonio, *Guida di Lucca*, εκδόσεις Tipografia di Giuseppe Giusti, Lucca, 1843
19. Miotto, Luciana, *The square, a European, heritage a topical survey in five countries : (Spain, France, Greece, Italy, Poland)*, εκδόσεις Fondation Maison des Sciences de l' Homme, Παρίσι, 2007
20. Montaner, Josep, Maria, *Ιστορία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής*, μετάφραση Μ. Παλαιολόγου, Α. Γιακουμάτος, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2014
21. Moughtin, Cliff, *Urban design: Street and Square*, εκδόσεις Architectural press, 3^η έκδοση, Οξφόρδη, 2003
22. Newton, Norman T., *Design on the land*,εκδόσεις Belknap Press, ΗΠΑ, 1971
23. Norberg-Schulz, Christian, *Baroque architecture*, μετάφραση Harry N. Abrams, εκδόσεις Rizzoli International,, Νέα Υόρκη, 1986
24. Rose, Ernestine Bradford, *The Circle: The center of our universe*, εκδόσεις Indiana historical society, Ιντιανάπολις, 1957
25. Rowe,Peter G., *Civic realism*, εκδόσεις MIT Press, Cambridge, 1997
26. State, Paul F., *Historical dictionary of Brussels*, εκδόσεις Rowman & Littlefield, 2^η έκδοση, Lanham, 2015
27. Tronzo, William, *St. Peters in the Vatican*, εκδόσεις Cambridge University Press, Μεγάλη Βρετανία, 2005
28. Webb, Michael, *The city square*, εκδόσεις Thames and Hudson, Λονδίνο, 1990
29. Zucker, Paul, *Town and square*, εκδόσεις Columbia University Press, Νέα Υόρκη, 1959

Περιοδικά-Εφημερίδες

1. Douzdouzani, Yasamin, Etessam, Iraj και Naghizadeh, Mohammad, «An investigation to physical aspects of middle area in squares as a useful indicator for designing community-oriented urban plazas», *International journal of architecture and urban development*, Τεχεράνη, 2014, τ.4, τχ.3

Διαλέξεις- Ερευνητικές εργασίες- Διδακτορικές διατριβές

1. Camargo, Elizabeth Gus, *Piazza Navona, Harvard Square, Piccadilly Circus: A study about morphology and use*, MIT, Μασαχουσέτη, 1985
2. Gutjahr, C.M., *Baroque in Italy*, University of Melbourne, Μελβούρνη, 1998
3. Δημουλά, Σοφία, *Μελέτη των μεταβολών του αστικού ιστού της Θεσσαλονίκης (1430-2000) με τη χρήση γεωπληροφοριακού συστήματος*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2014
4. Ζαβιτσάνου, Ιωάννα, Τσεμάνη, Ιωάννα, *Η πλατεία ως κύτταρο ζωής και σύμβολο εξουσίας : παραδείγματα της Ιταλίας από την Αναγέννηση και το Μπαρόκ*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2008
5. Καραδήμου-Γερόλυμπτου, Αλέκα, *Η Θεσσαλονίκη, πριν και μετά από τον Ερνέστ Εμπράρ*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2007
6. Καραδήμου-Γερόλυμπτου, Αλέκα, *Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1985

Ηλεκτρονικές πηγές

<https://www.comune.siena.it>

<http://homouniversalisgr.blogspot.com>

<https://artic.gr/h-texnh-toy-barok/>

<http://www.lameridianadipiazzadelpopolo.it>

<http://www.aviewoncities.com>

<https://fr.wikipedia.org>

<https://tclf.org>

<https://www.planning.org>

<https://www.atlasobscura.com>
<https://it.wikipedia.org>
<http://blog.zingarate.com>
<http://www.reflexcity.net>
<http://www.jdiezarnal.com>
<https://el.wikipedia.org>
<https://valencianfoodie.com>
<http://www.andalucia.com>
<https://veebrant.com>
<https://rutacultural.ch><https://www.bauhaus-center.com>
<https://jwa.org>
<https://www.bauhaus-center.com>
<https://www.romaapiedi.com>
<https://www.uptownnormal.com>
<http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>
<https://en.wikipedia.org>
<https://moool.com>
<http://www.crescentsalerno.it>
<http://www.salernotoday.it>

Πηγες εικόνων

1. <http://www.culturaeculture.it/natura/siena-oltre-il-monte-dei-paschi-ce-di-piu/>
2. <https://classicistne.wordpress.com/2010/08/>
3. Nevola, Fabrizio, *Siena: constructing the renaissance city*, εκδόσεις Yale University Press, Λονδίνο, 2007, σελ. 19
4. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/Siena_z03.JPG
5. Miotto, Luciana, *The square, a European, heritage a topical survey in five countries : (Spain, France, Greece, Italy, Poland)*, εκδόσεις Fondation Maison des Sciences de l' Homme, Παρίσι, 2007, σελ. 122, προσωπική επεξεργασία
6. <https://fineartamerica.com/featured/piazza-del-campo-siena-italy-joan-carroll.html>
7. <https://blog.clubcavalloitalia.it/siena-and-its-palio/>
8. <https://stadiodomiziano.com/gallery/>
9. Moughtin, Cliff, *Urban design: Street and Square*, εκδόσεις Architectural press, 3η έκδοση, Οξφόρδη, 2003, σελ. 107, προσωπική επεξεργασία
10. Προσωπικό αρχείο
11. Camargo, Elizabeth Gus, *Piazza Navona, Harvard Square, Piccadilly Circus: A study about morphology and use*, MIT, Μασαχουσέτη, 1985, σελ. 13,
12. Moughtin, Cliff, ο.π. σελ. 90, προσωπική επεξεργασία
13. Norberg-Schulz, Christian, *Baroque architecture*, μετάφραση Harry N. Abrams, εκδόσεις Rizzoli International, Νέα Υόρκη, 1986, σελ. 27, προσωπική επεξεργασία
14. Προσωπικό αρχείο
15. <https://www.archdaily.com/597071/contemplating-humankind-s-effect-on-planet-earth-from-above/54d8d52be58ece191200016a-piazza-san-pietro-v>
16. <http://www.romeartlover.it/Vasi27.htm>
17. Bacon, Edmund N., *Design of cities*, εκδόσεις Penguin Books, Νέα Υόρκη, 1976, σελ. 134-135
18. Norberg-Schulz, Christian, ο.π. σελ. 36, προσωπική επεξεργασία
19. <http://www.carnavalet.paris.fr/fr/collections/la-place-des-victoires>
20. <http://voyageursaparistome2.unblog.fr/2014/06/09/la-place-des-victoires-1685-1686/>
21. Το ίδιο

22. [http_%2F%2Fv2.barnes.officeimmobilier.net%2Fphotos%2F2b6cb010-7ec6-44a8-a1de-eb46cb4ed064](http://_2F%2Fv2.barnes.officeimmobilier.net%2Fphotos%2F2b6cb010-7ec6-44a8-a1de-eb46cb4ed064)
23. Cleary, Richard L., *The Place royal and urban design in the ancient regime*, εκδόσεις Cambridge University press, ΗΠΑ, 1999, σελ.165, προσωπική επεξεργασία
24. [https://fr.wikipedia.org/wiki/Place_de_la_Lib%C3%A9ration_\(Dijon\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Place_de_la_Lib%C3%A9ration_(Dijon))
25. <https://france3-regions.francetvinfo.fr>
26. <https://www.outdooractive.com/en/route/bicycle-ride/burgundy/dijon-to-vouegot/23688343/>
27. http://www.dijonavant.com/galcpa/img.php?id_img=1281
28. Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 85
29. <http://www.wilmotte.com/fr/projet/57/Place-de-la-Liberation>
30. <https://www.bathintime.co.uk/catalog/product/view/id/26298>, προσωπική επεξεργασία
31. Giedion, Sigfried, *Space ,time and architecture*, εκδόσεις Cambridge, Massachusets Harvard University press, 14η έκδοση. ΗΠΑ, 2002, σελ. 147
32. <https://aeroengland.photodeck.com/-/galleries/somerset/-/medias/72aaf2f5-ceef-4d77-a94a-8c3dfcc1ef88-the-circus-bath-somerset-from-the-air>
33. Εικόνα από το Google Earth, προσωπική επεξεργασία
34. <http://www.reidsengland.com/places/bath/see/the-circus/>
35. Giedion, Sigfried, ο.π. σελ. 151
36. Miotto, Luciana, ο.π. σελ. 126
37. <http://rubens.anu.edu.au/htdocs/bycountry/italy/rome/popolo/plansofrome/piazza.popolo/images/0000/60.JPG>, προσωπική επεξεργασία
38. <https://fatherjerabek.com/2014/02/12/piazza-del-popolo/>
39. <https://italyxp.com/en/blog/rome/romantic-panoramic-view-rome>
40. <https://tclf.org/alexander-ralstons-1821-plan-indianapolis>
41. Dunn, Jacob Piatt, *Indiana and Indianans*, εκδόσεις The American historical society, Σικάγο, 1919, σελ. 438
42. <https://enacademic.com/dic.nsf/enwiki/1209239>
43. <https://callisto.ggsrv.com/imgsrv/FastFetch/UBER1/ZI-8TUD-2013-SUM00-IDSI-5-1>, προσωπική επεξεργασία
44. <https://www.flickr.com/photos/coolcleveland/32472698194>
45. <https://www.swaen.com/antique-map-of.php?id=3040>
46. <https://www.shutterstock.com/it/image-photo/bird-eye-lucca-piazza-dellanfiteatro-above-1489190060>
47. https://www.altuscany.it/lucca/portfolio_page/piazza-anfiteatro/

48. https://it.wikipedia.org/wiki/Piazza_dell%27Anfiteatro
49. <https://opac.kbr.be/Library/doc/SYRACUSE/16794011#>
50. Callut, Michelle, «κ.α», *La patrimoine monumental de la Belgique*, εκδόσεις Pierre Mardaga, Λιέγη, 1989, σελ. 96
51. <http://www.reflexcity.net/bruxelles/photo/d09b3e70029a6ec186aa8247d2bb6f84>
52. Φωτογραφία του W. Robberechts
53. <https://valencianfoodie.com/mercado-rodonda-valencia-spain/>, προσωπική επεξεργασία
54. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:La_pla%C3%A7a_Redona_vista_des_de_la_torre_de_santa_Caterina,_Val%C3%A8ncia.JPG
55. <https://www.arquitecturayempresa.es/noticia/memoria-historica-la-plaza-redonda>
56. <https://www.visitvalencia.com/en/what-to-do-valencia/valencian-culture/monuments-in-valencia/round-square>
57. Καραδήμου-Γερολύμπου, Αλέκα, *Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1985, σελ 260, προσωπική επεξεργασία
58. <https://www.mixanitouxronou.gr/pios-thimate-tin-platia-aristotelous-otan-itan-dromos-me-aftokinita-ke-kikloforiako-pios-empnefstike-tis-perifimes-kamares-stis-prosopsis-ton-ktirion-tis-foto/>
59. <https://www.mixanitouxronou.gr/pios-thimate-tin-platia-aristotelous-otan-itan-dromos-me-aftokinita-ke-kikloforiako-pios-empnefstike-tis-perifimes-kamares-stis-prosopsis-ton-ktirion-tis-foto/>
60. Τζημπούλου Ανανιάδου, Μαρία, Καραδήμου-Γερολύμπου, Αλεξάνδρα, *Κατάλογος της έκθεσης: Πλατείες στην Ευρώπη. Πλατείες για την Ευρώπη*, εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 156, σχέδιο Τσαουσάκης Γ., προσωπική επεξεργασία
61. <https://www.travelstyle.gr/i-foto-apo-tin-aristotelous-pou-egine-viral/>
62. http://exposicioniberoamericanadesevilla1929.blogspot.com/2010/04/la-plaza-de-espana-contenidos-i_27.html
63. Palladio, Andrea, *I Quattro libri dell'architettura*, εκδόσεις Alessandro Mucci, Σιένα, 1790, σελ. 115
64. <https://www.flickr.com/photos/80420588@N07/7371887326>
65. Φωτογραφία του Jose Antonio Gonzalez Nieto
66. Φωτογραφία του Francisco Colinet
67. [https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_\(Tel_Aviv\)#/media/File:Geddes_Plan_for_Tel_Aviv_1925.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_(Tel_Aviv)#/media/File:Geddes_Plan_for_Tel_Aviv_1925.jpg)

68. [https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_\(Tel_Aviv\)#/media/File:Zina_Dizengoff_Circle_in_the_1940s.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/White_City_(Tel_Aviv)#/media/File:Zina_Dizengoff_Circle_in_the_1940s.jpg)
69. <http://www.mipaseoporelmondo.com/la-ciudad-blanca-de-tel-aviv/>
70. Φωτογραφία του Eli Hayat
71. <https://aliciapatterson.org/stories/modern-sack-rome>, προσωπική επεξεργασία
72. <https://www.facebook.com/ConosciamoEur/photos/a.111548042833441/340239719964271/?type=3&theater/>
73. <https://aliciapatterson.org/stories/modern-sack-rome>, προσωπική επεξεργασία
74. Εικόνα από το Google Earth
75. <https://www.neworleansonline.com/directory/location.php?locationID=1344The>
76. Favole, Paolo, *Squares in contemporary architecture*, μετάφραση L.A. Rey, εκδόσεις Architectura & Natura Waanders Publishers, Μιλάνο, 1995, σελ. 76, προσωπική επεξεργασία
77. https://www.architectmagazine.com/design/buildings/postmodern-postmortem_o
78. <https://www.dezeen.com/2015/08/21/postmodern-architecture-piazza-d-italia-charles-moore-new-orleans/>
79. ο.π.
80. <http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>
81. ο.π.
82. <https://www.urbangreenbluegrids.com/projects/normals-uptown-water-circle-waterrotonde-in-normal-illinois-us/>
83. <http://70.32.79.30/files/pdfs/Normal-Landscape-Benefits.pdf>
84. <https://www.landscapeperformance.org/case-study-briefs/uptown-normal-circle-and-streetscape>
85. Εικόνα από το Google Earth
86. <https://corrieredelmezzogiorno.corriere.it/campania/media/foto/2014/06/12/comune%20saler%20stampa--620x420.jpg>, προσωπική επεξεργασία
87. <https://www.salernonotizie.it/2018/12/02/de-luca-crescent-mutilato-dalla-soprintendenza-una-vergogna/>
88. <https://www.youtube.com/watch?v=6yRzzZcrfdQ>
89. <https://postimg.cc/xk2hQJyh>, προσωπική επεξεργασία